

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2017
tavasz

**2017-ben
az év madara:
a tengelic**

**Világpolgár
madárfajok**

**Úszóles a vöcsök-
birodalomban**

**66 éves albatrosz
költése**

Madárodúk és etetők, madáreleség, ajándéktárgyak, festmények, CD-k, madaras könyvek, játékok széles választéka az MME Természetbarátok boltjában!

Az Opticon távcsövek és spektívek forgalmazását megkezdtuk!

Boltunkban már bankkártyával is lehet fizetni!

Boltunk kínálata folyamatosan bővül! Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a www.mme.hu/bolt honlapunkat!

Termékeink megvásárlásával madárvédelmi munkánkat segíti!

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarországiért!”
1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ
Ujhelyi Péter

MUNKATÁRSÁK

- Ács László** • MME Bolt
Bajor Zoltán • gyakorlati madárvédelem
Bodnár Katalin • társadalmi kapcsolatok
Drexler Szilárd • természetvédelem
Hadarics Tibor • faunisztika
Halpern Bálint • kétlábú- és hullóvédelem
Haraszthy László • madártan
Horváth Márton • ragadozómadár-védelem
Karcza Zsolt • Madárgyűrzési Központ
Kincses László • környezeti nevelés
Lendvai Csaba • helyi csoportok
Madas Katalin • BirdLife-partnerek
Magyar Gábor • Madártan
Nagy Dénes • területvédelem
Nagy Károly • Monitoring Központ
Orbán Zoltán • Madárbarát kert
Vásóny Petra • Marketing

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

- Aradi Csaba** (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK

- J. Artyuhin** • **Berta Béla** • **Forrásy Csaba**
• **Imre Tamás** • **Kalotás Zsolt** • **Kármán Balázs** •
Lóki Csaba • **Máté Bence** • **Nehéz László**
• **Novák László** • **Streit Béla** • **Suhayda László** •
Vizúr János • **Völgyi Sándor**

GRAFIKUSOK

- Kókay Szabolcs** • **Matyikó Tibor** • **Zsoldos Márton**
TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS
Netraw Kft.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR

Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS

Harangi István

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Schmidt Egon

FELELŐS KIADÓ

Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS

Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ

Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

TÁMOGATÓNK

A címlapon: *Tengelic*
(*Tiszai József Sándor* felvétele)

Tények

Napjainkban minden korábbinál több információ jut el hozzánk. Zúdul ránk az újságokból, televízióból, és egyre nagyobb mértékben az internetről. Naponta e-mailek százait olvashatjuk, a közösségi médiából másodpercenként jönnek a „posztok”. A kérdés csak az, hogy ebben az örületes információ-áramlásban hogyan találjuk meg az igaz információt, azt, ami tényeken alapul. Egyáltalán: vajon fontos ez még napjainkban? Azoknak, akik az információ terjesztésében érdekeltek, úgy tűnik, egyre kevésbé. A mai világunkban nem az igaz, hanem az izgalmas, a cuki, az ijesztő adható el, és ha ez így van, akkor akik abból élnek, hogy eladnak, ezt fogják biztosítani. Azt állítják, amit a befogadó hallani akar.

„Földhözragadt” természetvédőként jómagam csak a tényeknek hiszek. Még akkor is, ha ezek olyanok, amiket nem szívesen hallok. Ezt töltötte a fejembe az iskola, a család és a természetvédő közösség. Fontosnak tartom a tudományos megalapozottságot, és azt gondolom, hogy tények nélkül nem lehetünk hitelesek. Szerencsére egyesületünkben nem vagyok ezzel egyedül, mivel a tagságunk által elfogadott stratégiánk egyik fő fejezete a „*Tudással a természetvédelemért*” címet kapta, és alapvető értékeink között elsőknek a szakmaiságot és a hitelességet soroljuk fel. Tehát munkánk során valamennyien a tényekre alapozunk.

A közösségi média, a politika, a kereskedelem és társaik olyan „tényeket” raknak az orrunk elé, amelyek hitelessége legalábbis megkérdőjelezhető, és céljuk az, hogy szokásainkat befolyásolják. Ezt el is érik, de közben a valódi tények és a valós választás lehetősége a háttérbe szorul. De mit érhet ez a hozzáállás egy olyan világban, ahol ilyen személyre szabott információ-buborékokban élünk? Nehezen lehet ezt a kérdést megválaszolni, mert ehhez társadalomtudósok és jövőbelátónak is kellene lennünk. De én hiszek benne, hogy ha mi folyamatosan értékrendünknek megfelelően járunk el, és csak olyat állítunk, ami tényeken alapul, akkor ebben az információ-tengerben stabil világítótoronyként tudunk megjelenni, és hitelességünk kikezdetetlen lesz.

Ezért kedves olvasónk lapunk hasábjain, egyesületünk honlapján, de még a facebook-oldalunkon is csak olyan információkat talál, amelyeket tények alapolnak meg. Ha tévedünk, azt beismerjük, ha pontatlanok voltunk, kijavítjuk. Például azt állítjuk, hogy a monitoring programjaink adatai alapján a mezőgazdasági területekhez kötődő madárfajok állományának csökkenése 1999–2015 között évi 1,6(±0,4)%-ra becsülhető. Ez nagyon jelentős csökkenés, ami tény. Ha azt mondanánk, hogy a gonosz emberek pusztítása miatt mai nappal az utolsó mezei pacsirta is elhallgatott, az nem lenne tény. És ha azt állítanánk, hogy a mezőgazdaságnak nincs szerepe a madarak állományának csökkenésében, az sem lenne tény.

Ha Ön is a tényeknek hisz, jó helyen jár.

Halmos Gergő

Két gyászhiért kaptunk a Madártávlat tavaszi számának készítése közben: elhunyt tanácsadó testületünk két tagja, **Fekete Gábor** akadémikus és **Láng István** akadémikus, az MME örökös tagja. Mindig önzetlenül álltak segítségünkre, amikor tanácsot, szakmai segítséget kértünk tőlük. Hálával gondolunk rájuk, emléküket tisztelettel őrizzük.

2017-ben az év madara: a tengelic

Az év
madara

© Völgyi Sándor felvételei

ATENGELIC (*Carduelis carduelis*) veréb nagyságú, de annál karcsúbb termetű madár. Könnyen felismerhető piros fejmintázatáról és a szárnyain lévő széles, sárga csíkokról. Testhosszúsága 12-14 cm, átlagos testtömege 15-19 gramm.

Az öreg és a már átszíneződött fiatal madarak piros fejmintázatuk alapján különböztethetők meg a fészekből frissen kirepült fiókáktól, amelyeknél a piros fejmintázat még hiányzik. A kézben tartott példányok esetében a nemek és a korok viszonylag jól elkülöníthetőek.

Az öreg hím esetében a piros fejmintázat túlér a szem vonalán, az orrsérték általában feketések és a külső farktollak vége lekerekített. Az öreg tojó annyiban tér el a hímtől, hogy a piros arcminiatúra nem ér túl a szem vonalán, az orrsérték legtöbbször világosak.

Széles elterjedésének köszönhetően számos ország bélyegein látható a tengelic ábrázolása

Az átszíneződött fiatal madarak külső farktollainak vége hegyes. Gyakran nem vedlik át a karevezők összes fedőtollait, ezért a külső, vedletlen fedőtollak színe elüt a belső, vedlett fedőtollakétól.

Elterjedés

Skandinávia északi felének kivételével Európa minden részében fészkel, de Észak-Afrikától kezdve Kis- és Közép-Ázsián, valamint Nyugat-Szibérián keresztül

Chernel István a tengelicről

„...Kertekben, gyümölcsösökben, hézagos, nem összefüggő erdőkben, fasorokban, temetőekben legszivesebben üti fel tanyáját s április második felében kezd költeni. A párok hűségesen mindig együtt járnak, együtt keresik épülő fészkek anyagát s míg a tojó például a falról valami pókhálót szedeget, addig a hím jó kilátást nyújtó, magasabb pontra – leginkább fahegyre – telepszik s világga fűtőréssi boldogságának érzelmeit. Csicseregve együtt szállnak azután vissza a kiválasztott fához, mely többnyire gyümölcs-, gesztenye-, ákác- vagy más lombos fa, s valamelyik kihajló ág villájában, néha a főtörzstől jó messzire, 3-14 méter magasan, megépítik remek szép, kis kerek csészéjű fészket. Belül finom szőrökkel, rendkívül simára kikerekítik, külsejét száraz szálabból, pókhálóból készítik, cérna és pamutdarabkákat is keverve a burokba, mely szinte oda van szőve, kötözve az ághoz, hogy a szél egykönnyen ne fujhassa...”

(Magyarország madarai, 1899)

Mongóliáig és Kína nyugati széléig is általánosan elterjedt. Dél-Amerikában, Ausztráliában és számos szigeten betelepített állományai élnek.

Élőhely

Kedveli a fákkal, facsoportokkal, bokrokkal tarkított mezőgazdasági területeket, folyóparti ligeterdőket, erdőszéleket, de a zárt erdőket kerüli. Kultúrakövető faj, szívesen megtelepszik a lakott területek fasoraiban, parkjaiban, kertjeiben, gyümölcsöseiben is. Sík- és dombvidéken egyaránt előfordul, de a hegyvidéki tisztások, legelők környezetében, valamint a magashegységek fahatár feletti régióiban is költ.

Fészkelés

A tengelic elsősorban fákon, 2-12 m magasságban fészkel. Nagyon kedveli a gömbakácot és a vadgesztenyét. Lakott területeken rózsaszalagokban, magasabb bokrokban is megtelepedhet. Fákon történő fész-

A fészkelj 4-6 tojásból áll. A kotlási idő 11-14 nap, a fiókák 13-18 napos korukban hagyják el a fészket.

Táplálkozás

A tengelic elsősorban magvakat fogyaszt, de fiókáinak rovarlátlálé-

kelésekor a fészket nem a korona belsejébe, hanem a facsúcsok vagy kihajló ágak villáiba építi. A finom növényi szálabból, rostokból, állati szőrökkel álló, 7-8 cm átmérőjű, 5-7 cm mély, félgömb alakú fészket gyapjuszálakkal gazdagon béleli.

Évente rendszerint kétszer költ, de ritkán három költése is lehetséges. A fészkepítés és tojásrakás már április első felében elkezdődik. A tojó naponta rakja le a tojásokat, de a kotlást csak a teljes fészkeljön kezdi meg. Csak a tojó kotlik, közben a hím rendszeresen eteti.

is hord. Finom felépítésű csőrrel a gyomok (disznóparéj, üröm stb.) apró magvainak összegyűjtésére is képes. Kedveli a nyár és a platán termését is. Nyár végétől kezdve szívesen mutatkozik a napraforgótáblák közelében, és gyakori vendége télen a madáretetőnek.

Vonulás

A hazai állomány nagy része télen is helyben marad, kisebb része pedig a Balkán-félszigetre vonul, de az Appennini-félszigeten is mutat-

© Völgyi Sándor felvételei

koznak telelők. A nyugat-európai állományok jellemző telelőterülete az Ibériai-félsziget, ahonnan Észak-Afrikába (Marokkó) is eljutnak kisebb-nagyobb csapatok.

Az őszi vonulás legintenzívebb időszaka szeptembertől novemberig tart. A Kárpát-medencébe is ekkor érkeznek meg északi, északi-keleti irányból a nálunk telelők. Tavasz mozgalma február végétől március közepéig a legerősebb, de kései visszaérkezők még április végéig is akadnak.

Állománynagyság

Hazánkban általánosan elterjedt, gyakori fészkelő. Országos állománya 622-763 ezer párra becsülhető.

Védelmi lehetőségek

Hazai állománya nem veszélyeztetett. Régebben kedvelt kalitkamadár volt, ezért nagy számban fogták be. Fogságban tartása napjainkban szerencsére már nem jellemző, de azért még mindig akadnak illegális madárbefogók. A belterületeken

az alig repülő fiókákat gyakran kapják el a macskák, télen pedig a közutak mellett táplálkozó csapatokból sok példányt elütnek az autók, de ezek a halálozási tényezők sincsenek jelentős negatív hatással az állományra.

Gyakorisága, jó alkalmazkodóképessége folytán különösebb védelmet nem igényel. A téli madár-
 etetéssel segíthetjük jó kondícióban történő áttelelését.

Madáritatók létesítésével, tervszerű fatelepitéssel (pl. gömbakác, vadgesztenye) pedig fészkelésre csábíthatjuk saját lakókörnyezetünkben is.

Az illegális madárbefogók és madártartók felderítésével pedig

minimálisra szorítható vissza ez a madárelleses tevékenység is.

Bank László

© Halpern Bálint

Érdekességek a tengelicről

- Hatalmas elterjedési területén a legújabb kutatások szerint 14 alfaja él.
- A keleti magashegységek fahatár feletti régióiban még 4000 méteres magasságban is fészkel.
- Európai állományát 19-26 millió párra, világállományát 73-348 millió párra becsülik.
- A legidősebb hazai gyűrűs tengelic 9 évig, a legidősebb európai közel 12 évig élt.
- A hazánkban gyűrűzött tengelicek közül a legtávolabbi megkerülés Görögországban, Kos szigetén volt, a gyűrűzés helyétől 1346 km távolságra.
- A leggyorsabb hazai gyűrűs tengelic 118 km-es sebességgel repült vonulása során.
- Kisebb csapatai délkeleti irányba vonulva Izraelig is eljutnak telelni.
- Télen más pintyfélékkel szívesen társul, és akár többezres csapatokat is alkothatnak.
- Leggyakrabban használt népies neve a stiglic.
- A tengelic védett madárfaj. Természetvédelmi értéke 25 000 Ft.

Legyen 1% a madaraké!

MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET

Adószámunk: 19001243-2-43

Köszönjük!

mme.hu

Egy vidám csillag: a tengelic nevei

Egykor és most

Madonna tengeliccel – Raffaello 1506 körül készített festményén

MÁS PINTYEKTŐL megkülönbözteti, ismertté teszi cifra, többek közt arany-sárga szűrje, amiről az aranyos csíz (Heves m.), aranyostiglic, aranyostiglic (Ipoly mente), tarka tengelic és tarka tengelice neveket kapta. A tollruha sokszínűségére céloz a pl. Arisztotelésztől és Teokritosztól ismert poikilisz (≈tarkás) név. Athéneusz szerint a pávát is sok színben tündöklése miatt nevezte Antifon poikilosz ornisz-nak, azaz ékeztollú madárnak). Ugyanakkor a poikilisz madarunk énekének művészi aprólékoságára is vonatkozhat (értsd: apró darabkák sűrű sokaságából állóságára), mert poikilló = tarkáz, színez, hímez, cifráz, művészileg énekel, cicomázva, ékesen beszél (értsd: apró-

Tengelic fogságban – Carel Fabritius 1654-ben készült képén

lékosan kidolgozva szól). A közönséges tengelic név elterjedtségére utal.

Dionüsziosz írja, hogy egy léppel fogott madarat feje csillagszerű vörös foltjáról asztér-nak = csillagnak neveztek. Népünket a tengelic és tarkaharkály fején látható vérszín a tövissel koronázott Jézusra emlékezteti.¹ A bretonok piros sapkás bíborosnak, a britek csak Redcap-nek (= vörössipka) vagy King Harry Redcap-nek nevezik.²

Könnyed röptű, eleven madárként ismert. Rendkívül csicsergő, vidám énekével hamar figyelmet kelt. Vidám természetére és feje csillagszerű foltjára vonatkozik az asztragalinosz / asztraglenosz elnevezés, amely annyit tesz: vidám csillag (galénosz = vidám; vö. magas-hegy = hegymagos). Csak vedlés idején és rossz időben hallgat, egyébként folyton, még fogságban is csicsereg. Ezért – miként a csízt vagy erdei pintyet – az országban sok-

felé tartották egykor kalitkában.³ Méltán viseli az énekes tengelic nevet. Befogva nálunk és sokfelé, pl. Tuniszbán is piacon árulták.

Tengelic ábrázolása Josef Lauer 1870-es festményén

A 19-20. század fordulóján a borsodi, nógrádi telepekre gyalog érkező felvidéki munkáscsaládok mindig tartottak énekesmadarat. A családfő haladt a csoport élén, hátán tarisznya, kezében fejsze és az elmaradhatatlan kalitka, amelyben léppel fogott tengelic vagy csíz énekelgetett. Később is sok munkáslakásban ott volt a kalitkába zárt madárka. A munkások puha-fából élethűre faragott, lakásdísznek szánt madárfigurákat is árultak az említett vidékeken.⁴ A madárfogók színezet alapján hegyi, erdei, és kerti tengelicét vettem számba.⁵ A szegedi madárfogók háromfélélt különböztettek: a közönségest, a kis feketét és az állast.⁶ Utóbbi, a Madarász Gyula által fehér-törkúnak nevezett⁷ a legritkább: ezek közül egy-egy került kézre. Ezt a francia madárfogók is régóta ismerték, cheverel-nek hívták. (Napjainkban mindezt mint kultúr-történeti adalékot említjük, hiszen vadmadaraink fogságban tartása már törvényileg tiltott.)

Tavasszal és nyáron át a pár együtt

Tengelic (valamint fenyőpinty és erdei pinty) illusztrációja Naumann 1900-as monográfiájából

jár, együtt keres fészkelőhelyet, együtt hordja össze a gombóc formájú fészkek építőanyagát, és együtt van akkor is, amikor a tojó április vége felé a tojásokon kezd ülni. Ekkor a hím feltelepszik valami jó kilátást nyújtó fáhegyre és csiripelve tudatja a világgal, hogy családi ügye jól áll. A veszélyt lágy mej kiáltással jelzi. Folytonosan mitizskél-motoszkál, azaz jár a csőre, mint a motolla. A csiripel latinul mondva: mitilo. Ez és az ógörög mütoleogéü (=csacsog, fecseg, beszél) is a hangeresztő nyílás mocorgására céloz. Áradó dalában az egyik emberi füllel jól megfogható részlet a teng'e'lic, ami legtöbb nevét szerezte. Madarunk hangulattól függően változtatja hangsúlyait, amiért e hívogatóshoz is használt szó hangzása hol egyik, hol másik névváltozathoz közelít. E nevek: tengelic, tengelic, tēngelic, tēngiric, tengilic, tengelice, tengerice és tengelic madár. Hangzó elhagyásával: tenglicz, ugyanez utóhanggal: tenglice, tengerice. Szaknyelvi változatban: tengelic pinty. Más hangsúlyval: tiglic (Ipoly mente), tiglicz (Abaúj m.), aminek további módosulásai: stiglic (Ipoly mente), stiglicz, istiglicz és stenglicz. A töklincz (nyitrai palóc) az előbbiekhöz hasonló hangzást tartva arra utalhat, hogy gyakran ejtették

csapdába fogásra készített tökkel. A tiglic azt utánozza, ahogy a madár gyorsan adja e hangot; a tiglinó (Arad m., Kisiratos) ennek a mondogatás tartósságát hangsúlyozó változata; további változatai pedig: stiglic (Vas m., Molnászecsőd), stiglice, istiglic, istiglic és istiriglic. Amikor ugyanezt a hangot élesebben ejti, akkor sztik'let-nek hangzik, miből a székelyes csángó sztik-

lét név jön. Bármerre is éljen, e szó ott van énekében, így a különböző nyelveken járatos hangutánzó nevei egymáshoz hasonlóak. A névalakok eltérései a helyi halláskésztséghez és a hallottak leírasi módjához igazodnak. A magyarhoz hasonló külföldi nevek pl.: német Stieglitz, szláv styelik, lengyel szcczigiel, cseh stehlik, román sticleți.

Énekéből kihallható másik szó a pa'ti / pa'tiz, amiről a patiz (Pápa), patiza (Szeged) neveket kapta (értsd: patiz-ó). Éneke emlékeztet a füstű fecske, mezei pacsirta szintén áradó csicsergésére. Szegeden patiza-nak nevezik a mezei pacsir-tát is (≈paci_řta). A fiókák cibebek- cibebek hangon kéregetik az élelmet, amiért nevük cibebek (Veszprém m.).

Fészkelés idején rovat és hernyót fogyaszt, egyébként magevő. Fiatal és öreg már nyár végén csapatokba áll és egész télen át együtt járja vidékeinket magok után. Gyakran látható olyan kórokon, melyek bökös tüskékkel szerelt bogáncsaikat az állatok bundájába, az emberbe akasztják, így az ógörög akantisz-nak (=tövises), a latinul beszélők acanthis-nak is nevezték. Az ógörög akanta = tüske, tövis; akantion = bogáncs (tkp. "aká_c", "aká_cs"; értsd: "akant_ő"); akantiön = sündiszó. Kórora, kalászra, dudvára, bojtortánra, bogáncsra, mácsonyafélék buzogányára és mákgubóra csimpaszkodva szemezget. Innen kelt a mák-hasogató név. Rendszertani nevében a *Carduelis* is erre céloz, mivel a lat. *Carduus* = bogá_cs, mácsonya.

A Kárpátokból és északabbról a hideg elől érkezők felszaporítják hazai létszámát és sokfelé láthatók vonulató, itt-ott falatozni megtelepedő, tarka-barka csapatai. Az etetőkhöz is bejárnak, ha az idő zordra fordul. *Hideg lëssz, mer gyön a házã kho a sok cinke még áranyostiglicz* – mondják az Ipoly menti palócok. Téli inségben – amikor egy magra sok a jelentkező – szinte folyton hallatja indulatosságát jelző csrererevi szavát.

Halmágyi Csaba

1 Beke Ödön: *A magyar madárnevekről*. in Aquila 51/54. évf. 1944-1947. 152-155. o.; Magyarországon és külföldön is, főleg a középkori művészetben a tollazat vérszínére a gyermek Jézus eljövendő szenvedésére, a töviskorona okozta sebekre utaló jelként gondolták. Magyar Katolikus Lexikon > T > Tengelice

(<http://lexikon.katolikus.hu/T/tengelice.html>)

2 Swainson, Charles: *The folk lore and provincial names of British birds*. Elliot Stock, London, 1886. 58. o. (<https://archive.org/stream/provincialnames00swaigoog#page/n75/mode/2up/search/goldfinch>)

3 Ld. pl.: Lakatos Károly: *Tiszamenti madárnevek*. in A természet. 1. évf. 4. szám 9. o.; Brehm, Alfred: *Az Állatok Világa*. Digitális Kiadás: Arcanum Adatbázis Kft. 2000.

4 Paládi-Kovács Attila (szerk.): *Magyar Néprajz nyolc kötetben*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988-2002. VIII. kötet, 288. o. (<http://mek.oszk.hu/02100/02152/>)

5 Chernel István: *Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségükre*. Franklin-Társulat, Budapest, 1899. / Tengelicz

6 Lakatos Károly: *Tiszamenti madárnevek*. in A természet. 1. évf. 4. szám 9. o.

7 Brehm, Alfred: *Az Állatok Világa*. Digitális Kiadás: Arcanum Adatbázis Kft. 2000. Madarak / Tengelic. <http://mek.oszk.hu/02100/02152/html/08/133.html>

Világpolgár madárfajok 1.

A Földkerekségen élő több mint 10 000 madárfaj közül mindössze hat olyan létezik, amelyik – az Antarktisz kivételével – valamennyi földrészen honos. Közülük már öt nálunk is fészkel vagy újrafészkel, egy pedig rendszeres átvonuló. Új sorozatunkban ezeket a fajokat mutatjuk be

A pásztorgém

Világpolgár madárfajok

© Haraszthy László felvételei

A GÉMFÉLÉK A LEG-ÚJABB rendszertani besorolás szerint a pelikánalakúak rendjébe tartoznak, és a gólyaalakúak és a szulaalakúak rendje között helyezkednek el. A pelikánalakúak rendjébe az íbiszek, kanalasgémek családja mellett a gémfélék, a kalapácsfejűek, a papucscsőrű gólyák és a pelikánok családja tartozik. A gémfélék családjába 63 fajt sorolnak, ezek egyike a pásztorgém.

A pásztorgémnek két alfaját különböztetik meg a rendszertanl foglalkozó szakemberek. A két alfaj eredeti elterjedési területe egymástól nagyon távol helyezkedik el. 1930-ig az egyik alfaj Kelet-Afrikában és az Ibériai-félszigeten, a másik Délkelet-Ázsiában élt.

A pásztorgém a kistermetű gémfélékhez tartozik. Mint sok más rokona, telepesen fészkel, néha hatalmas kolóniákat alkot. Leggyakoribb társfészkelői a kis kócsagok és az üstökösgepek.

Eredeti élőhelyén a pásztorgém gyakran látható kafferbivalyok hátán

A különböző gémfajokra általában jellemző, hogy vizes területekhez kötődnek. A pásztorgém azonban rokonaival ellentétben a száraz

legelőket is rendszeresen felkeresi, sőt gyakran kizárólag azokon keresi táplálékát. A legelő állatok által felriasztott sáskák jelentik

kedvenc csemegéit. Mivel ezekre a rovarokra más vele azonos természetű madár nem vadászik, terjeszkedése során mindenütt gazdag táplálék-kínálat várja. Magyarországon a legelő állatok mellett elsősorban seregélyek, sárga billegetők szedegnek, miközben gémféléink még nem használják ki ezt a lehetőséget.

Hódítók mindenfelé

A hozzánk közelebb élő alfaját elsősorban az Afrikáról szóló természetfilmekből ismerhetünk, amint a kafferbivalyok és zebrák, illetve más nagytestű legelő állatok mellett a felreppenő rovarokat szedegetik. Eredetileg az Egyenlítő térségében élt. A helyi lakosság állattenyésztésének kiterjesztésével újabb és újabb területeket foglalt el, először csak Afrikában, ahol ma már a Szahara kivételével szinte mindenütt előfordul. Megszállta a földrész déli részét és Északnyugat-Afrikát is. Terjeszkedése azonban ezzel nem állt meg. 1937. május

kelését is bizonyították. Az USA hivatalos Madárnévjegyzékébe 1952-ben vették fel. 1964-ben Mexikóban már elterjedt volt és ebben az évben elérte az USA nyugati partjait is. Ma már Észak-

Afrikában valamennyi legelő állatfaj, így az elefántok mellett is megjelenhetnek a pásztorgémek

elvetik ezt a betelepülési útvonalat. Sokkal inkább elfogadott az a nézet, hogy a pásztorgémek Spanyolországból indultak és az ahhoz legközelebb eső partokon Dél-Amerika északi részén landoltak. Ebben a térségben a széljárás kifejezetten támogat egy ilyen nagy távolságra történő eljutást.

A Délkelet-Ázsiában honos alfaj is jelentősen kiterjesztette költőterületét, de nem olyan nagy mértékben, mint afrikai rokona. Ausztráliában 1948-ban észlelték az első fészkelő párt. Napjainkban ottani állományuk több tízezer párra emelkedett. Új-Zélandon az első példányok 1963-ban jelentek meg.

A pásztorgémek kihasználják az emberi tevékenységet, mivel olyan élőhelyeken is képesek megtelepedni, amelyek más – rokon fajok – számára nem alkalmasak. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy megjelennek olyan hulladéklerakókon, ahol élelmiszermaradványok is vannak. De ugyancsak ennek tudható be, hogy követik a szántó traktort, csakúgy, mint a fehér gólyák, vagy a danka- és a szerezcsirák.

Dél-Európában és különösen Délkelet-Ázsiában a pásztorgémek a rizsföldeken tömegesen fordulnak elő, igaz, hogy ezeket a táplálkozóterületek más gémfajok is előszeretettel látogatják, de általában nem olyan nagy számban. Délnyugat-Európában a rizsföldek jelentőségét fokozza a természetes

© Hadarics Tibor

27-én Brit-Guyanában észlelték először az Amerikai földrészen a pásztorgémet, amelyik ezután igen gyorsan szétterjedt. 1943-ban feltűnt Venezuelában, 1946-ban Surinamban, ahol 1948-ban már valószínűleg fészkel is. Az 1950-es években megszállta Kolumbiát és Perut is. Floridában 1941-ben mutatkozott először, ahol 1956 fész-

Közép- és Dél-Amerikában mindenütt honos, ahol számára megfelelő élőhelyeket talál.

De honnan kerültek az első példányok az amerikai földrészre? Afrika és Dél-Amerika közötti legkisebb távolság Szenegál és Brazília között 2000 mérföld. Ebben a térségben a széljárás az átrepüléshez kedvezőtlen, ezért a szakemberek

Mezőgazdasági környezetben a nagyobb természetű háziállatokhoz is szívesen társulnak

A pásztorgém olyan élőhelyeken is képes megtelepedni, amelyek más gémfélék számára alkalmatlanok

© Haraszthy László

mocsarak, elsősorban a sós mocsarak területének csökkenése.

Számos térségben végeztek arra vonatkozóan vizsgálatokat, hogy a pásztorgém közeli rokonai milyen táplálkozóterületeket választanak. Ezek eredményeit úgy összegezhetnénk, hogy a pásztorgém a többi fajoknál gyorsabban képes kihasználni egy-egy új táplálékszerzési lehetőséget.

A franciaországi Camargueban végzett vizsgálatok során kimutatták, hogy a pásztorgém megtelepedése óta a kis kócsagok szaporodási sikeressége romlott, aminek következtében a vegyes gémtelpeken az arányuk egyre csökken, miközben a pásztorgémeké pedig növekszik. Mivel a pásztorgémek nagyon jól használják ki a rizsföldek kínálta lehetőségeket, vélhetően ott jelennek meg konkurenciát a kis kócsagok számára.

Magyarországi megtelepedése

Délnyugat-Európában – a spanyolországi és a portugáliai telepeken folyamatosan növekvő számban fészkelők – első lépésben megtelepedtek Franciaországban, ahonnan egyelőre még nem jutottak tovább, mint költő madarak. Igaz azonban, hogy földrészünk nyugati partjaink egészen Skandináviáig, egyre gyakrabban lehet vele találkozni. Camargueban 1967-ben költöttek az elsők, az 1990-es évek végére számuk 3000 párra növekedett. Nem zárható ki, hogy annak az állománynak a terjeszkedése nyu-

gat felől egyszer eléri a Kárpát-medencét, valószínűbb azonban, hogy a délkeleti irányból érkezők addigra már benépesítik térségünket.

Délkelet felől viszont folyamatos az előrenyomulás. A Közel-Keleten ma már mindenütt fészkel és 1996-ban megtelepedett a Duna-deltában is egy pár, majd számuk 1999-re nyolcra növekedett, és azóta is emelkedik. Ott egy olyan vegyes gémtelpre költöztek be, amelyiken 700 pár kis kárókatona, 500 pár bakcsó és ugyanannyi kis kócsag, 400 pár üstökögém, 70 pár szürkegém, 4 pár kanalasgém költ együtt.

© Kókay Szabolcs

A délkelet-ázsiai alfajnak a nyaka is narancssárga

© Hadarics Tibor

Magyarországon az 1950-es években tűnt fel az első pásztorgém, majd hosszú szünet után 1976-ban újra megjelent egy példány a Hortobágyon. Ezután 1996-ig mindössze egy esetben figyelték meg, azután viszont szinte minden évben előkerült egy-két egyede. 2010-ben fordulat következett be, mert attól kezdve egyre gyakrabban került szem elé, és a megjelent madarak száma is egyre nagyobb volt.

A Hortobágyon 2011-ben öreg és fiatal tollruhás madarakat figyelték meg, ami alapján nagyon valószínű, hogy ott már abban az évben költöttek. A következő években fészkelési időben egy nádasában lévő gémtelpre látták beszállni a pásztorgémeket. Bizonyos volt, hogy azok ott költenek, de ezt teljes biztonsággal csak a fészkek megtalálása után lehet kimondani.

2013. május 29. és augusztus 28. között Dévaványa térségében tartózkodott egy pár, amelyik költéshez látott ugyan, de fészkelése tönkrement. 2016 májusának közepén egy tisztántúli gémtelpeken kísérletet tettem a pásztorgém fészkének felderítésére. A vízben álló nádasban a rekettyebokrok között csak nagyon nehezen tudtam eljutni arra a részre, ahol a kisebb termetű gémfélék – bakcsók, üstökögémek, kis kócsagok

2014. november 20-án Dinnyésen megfigyelt példány

© Hollósi Zoltán

fészkeltek. Ahogy elértem ezt a részt, megpillantottam egy felettem repülő pásztorgémot. A közelben figyelő barátaim azonban telefonon jelezték, hogy összesen hat madár mozog, azaz vélhetően legalább három pár telepedett meg. A többi gémfélék még mindenütt tojások fészkeiken ültek, de néhány bakcsófészkekben már apró fiókák voltak. Hat órán keresztül próbáltam a

is beültek, a sűrű nádon keresztül azonban nem lehetett megállapítani, hogy melyik fészkek melyik fajhoz tartozik. Ha viszont rejtekemből kibújtam, akkor felrebbentek fészkeikről, és mivel a pásztorgém fészke és tojásai nem különböztethetők meg a többi fajétól, nem koronázta siker fagyoskodásomat.

Néhány nappal később Staudinger Istvánnal egy dunántúli

© Selmezyi Kovács Adám

nem éppen kellemes hőmérsékletű vízben kifigyelni, hogy a sok száz fészkek közül vajon melyik a pásztorgémé. Ez azonban nem sikerült, mert a tőlem 5 méterre beszálló pásztorgémek mellé üstökögémek

erdei gémtelpeken próbálkoztunk a pásztorgém fészkelésének bizonyításával. A fák alatt lelapulva, a bürök meglehetősen kellemetlen szagú szárával és leveleivel álcázva magunkat, hamar kifigyeltünk két

Néhány éven belül valószínűleg a legtöbb hazai gémtelpeken költeni fog a pásztorgém

A pásztorgém első dokumentált magyarországi fészkekalja

© Haraszthy László

pásztorgémfészket, amelyekre beültek a madarak, a tojásokon kotlottak, és ezzel minden kétséget kizáróan bizonyítottuk a pásztorgém magyarországi fészkelését.

Nem lehet kizárni, hogy nemcsak a meglátogatott két gémtelpeken költött pásztorgém 2016-ban Magyarországon. Azt azonban nyugodtan kijelenthetjük, hogy néhány éven belül valamennyi hazai vegyes gémtelpeünkön megtelepszik, és az sem zárható ki, hogy egy évtized múlva, vagy talán még előbb is, homogén telepei is lesznek Magyarországon.

Ahol eddig megtelepedett, békésen együtt él a többi gémfélével. A Duna-deltai kolóniában az üstökögémhez legközelebbi fészke 30 cm-re, a kis kócsagtól pedig 60 cm-re épült. Ennek ellenére nem lehetünk biztosak abban, hogy semmilyen negatív hatása sem lesz megtelepedésének. Ne feledjük el, hogy egy invázív fajról van szó, ezért folyamatosan nyomon kell követni betelepülését, állományváltozását és főleg a többi fajra gyakorolt hatását.

Haraszthy László

Érdekes madármegfigyelések

(2016. október–december)

Faunisztika

© Bajor Zoltán

Fakó keselyű
2016. 10. 04.
Budapest

A KÖVETKEZŐKÉNT RÖVID ÁTTEKINTÉST szeretnénk nyújtani 2016 októberének, novemberének és decemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

Október

A vándorfűzike (*Phylloscopus inornatus*) szeptember harmadik harmadában kezdődött szokatlanul nagyszámú beáramlása október első felében is folytatódott: a hónap első napjaiban a Hortobágyi-halastónál ugyanabban az időben két helyen, a budapesti Gellért-hegyen többször, a Nemeskocs melletti bányatavaknál, Szigetcsépen (Csupi-sziget),

Fakó keselyűk
2016. 10. 03.
Budapest

© Mészáros József

Deszk közelében, a kiskőrösi Szücsi-erdőben, valamint a Polgári-halastónál észleltek egy-egy madarat; de október első hetében további egyedeket láttak Zalaegerszegen, a Tisza-tónál (Sarud), a pécsi Tettyén és Kevermes közelében; az ezt követő napokban a devcséri

Széki-tónál, a Hortobágyi-halastónál és a tömörkényi Csaj-tónál észleltek, illetve Eger mellett (Szöllőske) fogtak és gyűrűztek egyet; október harmadik hetében Szombathelyen (Kámoni arborétum), Salgótarján közelében (Medves-fennsík), illetve a geszti Begécsi-víztárolónál került szem elé a faj egy-egy példánya. A Hortobágyi-halastavon már szeptemberben is sokszor látott immatur

© Riezing Norbert

rózsás gödényt (*Pelecanus onocrotalus*) még egész október folyamán meg lehetett ott figyelni. Október legelején két fakó keselyű (*Gyps fulvus*) tűnt fel Csókakő felett, sőt lehetséges, hogy ugyanez a két madár jelent meg a hónap első hetében Budapest déli részén (Budatétény), két napig egy kéményen üldögéltek, így sokaknak volt alkalmuk megcsodálni e hatalmas madarakat; szintén október első hetében repült át Magyarország felett egy műholdas nyomkövetővel jelölt immatur szakállas keselyű (*Gypaetus barbatus*) (ez az „Adonis” nevű visszavadtott madár a Börzsöny tájékán lépett be a magyar légtérbe, majd az Alföldet délkeleti irányban átszelve néhány óra múlva Erdély felé távozott). Ezekon kívül az első héten egy fia-

Szibériai csilpcsalpfüzike
2016. 10. 16.
Naszály
Jobbra:
Cankópartfutó
2016. 10. 14.
Hajdúszoboszló

© Bailla Dániel

Barna füzike
2016. 10. 16.
Hortobágy

© Bárdos Tibor

tal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*) és egy fiatal laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*) figyeltek meg a Biharugrai-halastavakon. Október második hetében a Hortobágyi-halastavon egy fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*), a hajdúszoboszlói Angyalháza-pusztán egy fiatal cankópartfutót (*Tryngites subruficollis*), a Duna szobi szakaszán egy fiatal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a Hortobágyi-halastónál pedig egy barna füzikét (*Phylloscopus fuscatus*) láttak (utóbbinak ez az ötödik hazai adata). Ugyancsak a hónap második hetében madárgyűrűzés során került kézbe (s így gyűrűzésre) egy barna füzike (*Phylloscopus fuscatus*) a dávodi Földvári-tónál (negyedik magyarországi előfordulás), illetve – Magyarország faunájára új fajként – egy parti pityer (*Anthus petrosus*) a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós

területen. Október harmadik hetében még szinte minden nap látták a Hortobágyi-halastónál a barna füzikét (*Phylloscopus fuscatus*), sőt ezen a héten Biharugrán és Pusztaszeren is észleltek egyet-egyet (hatodik és hetedik hazai adat). Október közepén a Hortobágyi-halastavon egy öreg lilebíbicet (*Vanellus gregarius*), Pusztaszere közelében egy immatur rózsás flamingót (*Phoenicopterus roseus*), a kardoskúti Fehér-tónál pedig egy sarkantyús pityert (*Anthus richardi*) láttak, a naszályi

Ferencmajori-halastavaknál egy fiatal szibériai csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita tristis*), az izsáki Kolon-tónál és a dávodi Földvári-tónál pedig egy-egy berkíposzát (*Cettia cetti*) fogtak (a Kolon-tónál egy 2015 decemberében ugyanitt gyűrűzött példány visszafogásáról van szó). A hónap harmadik hetének további érdekes adatai: a nádudvari Szelencés-pusztán öt, a Tisza-tavon (Sarud) egy szélesfarkú halfarkast (*Stercorarius pomarinus*), a Hortobágyi-halastavon egy immatur rózsás flamingót (*Phoenicopterus roseus*) láttak (utóbbi október végéig többször is szem elé került), Ócsán pedig egy törpesármányt (*Emberiza pusilla*) fogtak és gyűrűztek (hatodik hazai adat). Október negyedik hetében a kardoskúti Fehér-tónál egy lilebíbicet (*Vanellus gregarius*), a Hortobágyi-halastavon egy fiatal szélesfarkú halfarkast (*Stercorarius*

© Takács Ádám

Törpesármány
2016. 10. 19.
Ócsa

fiatal csüllő (*Rissa tridactyla*), a Kis-Balatonon (a zalavári gát közelében) egy laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*), Novaj közelében és a Dinnyési-Fertőn pedig egy-egy szibériai csilpcsalpfüziké (*Phylloscopus collybita tristis*) került regisztrálásra, míg a hónap negyedik hetében előbb a hómezővásárhelyi bányatavaknál, majd a tömörkényi Csaj-tavon figyeltek meg többször egy-egy fiatal csüllőt (*Rissa tridactyla*). November legvégén két szőkevény fehérarcú réce (*Anas bahamensis*) került szem elé a debreceni Békás-tavon.

Berki poszáta
2016. 11. 01.
Izsák

pomarinus) és egy fiatal csüllőt (*Rissa tridactyla*), a tömörkényi Csaj-tavon egy fiatal szélesfarkú halfarkast (*Stercorarius pomarinus*) figyeltek meg. A hónap végén Apajon egy hím álarcos réce × füttyülő réce hibrid (*Anas americana* × *Anas penelope*), illetve egy kanadai lúd × nyári lúd hibrid (*Branta canadensis* × *Anser anser*), Pusztaszer közelében pedig két kanadai lúd (*Branta canadensis*) került szem elé.

November

A hónap első hetében a Hortobágyi-halastavon még látták a korábban ott már észlelt rózsás flamingót (*Phoenicopterus roseus*) és rózsás gödényt (*Pelecanus onocrotalus*), illetve Apajon is ismét szem elé került az álarcos réce × füttyülő réce hibrid (*Anas americana* × *Anas penelope*). Szintén november első hetében az izsáki Kolon-tónál ismét visszafogták a berki posztát (*Cettia*

ceffi), a Dinnyési-Fertőn pedig egy szibériai csilpcsalpfüzikét (*Phylloscopus collybita tristis*) fogtak és gyű-rűztek. A hónap második hetében a Dinnyési-Fertőn egy fiatal törpesármányt (*Emberiza pusilla*) (hetedik hazai adat), a naszályi Ferencmajori-halastavaknál egy barna zsezsét (*Carduelis flammea cabaret*) fogtak és gyű-rűztek, Tata közelében és Szántódon pedig egy-egy fiatal csüllőt (*Rissa tridactyla*) figyeltek meg. November harmadik hetében a Tisza-tavon egy

© Németh Ákos

Törpesármány
2016. 11. 09.
Dinnyés

December

A hónap első hetében a geszti Begécsi-víztárolón egy öreg és egy immatur kis hattyút (*Cygnus columbianus bewickii*), a nagyhegyesi Elepi-halastavakon és Zamárdinál a Balatonon egy-egy fiatal csüllőt (*Rissa tridactyla*), Szántódon egy szibériai csilpcsalpfüzikét (*Phylloscopus collybita tristis*) láttak. A december elejének legnagyobb szenzációja egy Magyarországon korábban még soha nem látott (de már régóta „várt”) madárfaj, a fehér csőrű búvár (*Gavia adamsii*) felbukkanása volt: a fiatal madarat először Balatonföldvárnál, másnap Szántódnál, majd további egy hétig Zamárdinál figyelték meg. December második hetében Zamárdiban egy szibériai csilpcsalpfüzikét (*Phylloscopus collybita tristis*), a Pátka melletti víztározónál pedig egy fiatal dolmányos sirályt (*Larus*

© Fiala Zsuzsanna

Csüllő (és vándorsólyom)
2016. 11. 22.
Hódmezővásárhely

© Ampovics Zsolt

marinus) észleltek. A hó közepén Kerkaszentkirály mellett (Margitmajor), egy repceföldön táplálkozó bütyköshattyú-csapatban egy nyilvánvalóan fogságból szökött hím ausztrál ásóludat (*Tadorna tadornoides*) figyeltek meg. A hónap második felében többször láttak a tatai Öreg-tavon két sarki ludat (*Anser caerulescens*) (egy világos és egy sötét színváltozatú madarat), december végén pedig egy öreg halászsirály (*Larus*

Sarki lúd (sötét és világos színváltozat)
2016. 12. 16.
Tata

© Szabó Máté

Csüllő
2016. 12. 05.
Szántód

© Bajor Zoltán

Fehércsőrű búvár
2016. 12. 03.
Balatonföldvár

© Mészáros József

ichthyaetus) bukkant fel a szegedi Fehér-tavon.

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Kókay Bence, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

Összeállította: **Hadarics Tibor**

2017-es gödöllői Nemzetközi Természetfilm Fesztivál!

2017. május 26-28. között immár harmadik alkalommal kerül megrendezésre a gödöllői Nemzetközi Természetfilm Fesztivál. A Fesztivál szervezői 2017-re két filmszemlét hirdetnek meg, a Nemzetközi Filmszemlét és a Kárpát-medencei Filmszemlét. A Fesztiválon 9 szekció díj és 6 kiemelt díj (Fesztivál fődíj, Rockenbauer-emlékdíj, Kárpát-medencei külhoni magyar alkotó díja, Legjobb fiatal alkotó díja, különdíjak) kerül átadásra.

A **Fesztivál Gálája** a hagyományoknak megfelelően a Fesztivál zárónapján, vasárnap délután, a Gödöllői Királyi Kastély Lovardájában kerül megrendezésre. A Fesztivál szervezőinek célja, hogy a Filmszemlék által minél több, a természet, természetvédelem, környezetvédelem és tudomány területén tevékenykedő tehetséges alkotót bemutassanak és inspiráljanak, valamint bekapcsolják őket a nemzetközi filmes világba. Ezért tekinthető kiemelt eredménynek és mérföldkönek, hogy 2016-ban a világ kiemelkedő nemzetközi természet- és környezetvédelmi filmszemléit koordináló **Green Film Network** tagjai közé választotta a gödöllői filmszemlé-

vált, megnyitva ezzel a lehetőséget a magyar ajkú, a gödöllői fesztiválra nevezett, kiemelkedő alkotások és alkotók számára a nemzetközi fesztiválokon való évenkénti megmérettetésre, kapcsolatépítésre. A szervezők **2017-ben is készülnek újdonságokkal**: 3 napon keresztül ingyenes vetítésekkel, közönségtalálkozókkal és sokszínű környezet- és természetvédelmi programokkal, előadásokkal, kiállításokkal és könnyűzenei koncertekkel várják az érdeklődőket immár nem csak Gödöllőn, hanem **több vidéki nagyvárosban is**, annak érdekében, hogy minél több emberhez eljusson környezetünk megismerésének és védelmének fontossága.

A daru (*Grus grus*) a Dunántúlon

Ornitológia

© dr. Kovács Gábor felvételei

AZ ELMÚLT ÉVTIZEDEKBEN örvedetesen gyakori látvány lett hazánkban a daru. Az 1980-as években legfeljebb pár ezer vonult át a Tiszántúlon, napjainkban viszont a több tízezres darutömegek iránt érdeklődőket már darufesztiválok és szervezett programok várják, októberben a Hortobágyon, novemberben Szegeden. Első nemzeti parkunkban több alvóhelyen egyszerre akár 135 000 példány is tartózkodhat!

A Hortobágyon több ezer ivaréretlen daru nyaral át, az első családok érkezése augusztus végén vagy szeptember első napjaiban várható, utóbbi hónap végén pedig már tízezres mennyiségeket számlálnak a szakemberek. Az októberi tetőzést követően megkezdődik az átrendezés dél felé, novembertől egyre hangsúlyosabbak a Tiszántúl délebbi vizes élőhelyei, főleg a kardoskúti és szegedi Fehér-tó, illetve a vajdasági Sós-közp. Kiseb alvóhelyek olykor a Duna-Tisza köze szikes tavain és a Fertő-tó mellett is kialakulnak. 2016-os újdonság volt az első bihari (Berettyóújfalú-Andaháza) zakázó-

Darvak mezőgazdasági környezetben
Lent: A darucapatok számára a kukoricatarló komoly vonzerőt jelent

hely, illetve az október 20-i szinkronszámláláson az összesített Kárpát-medencei mennyiség (148 900) is rekordot döntött.

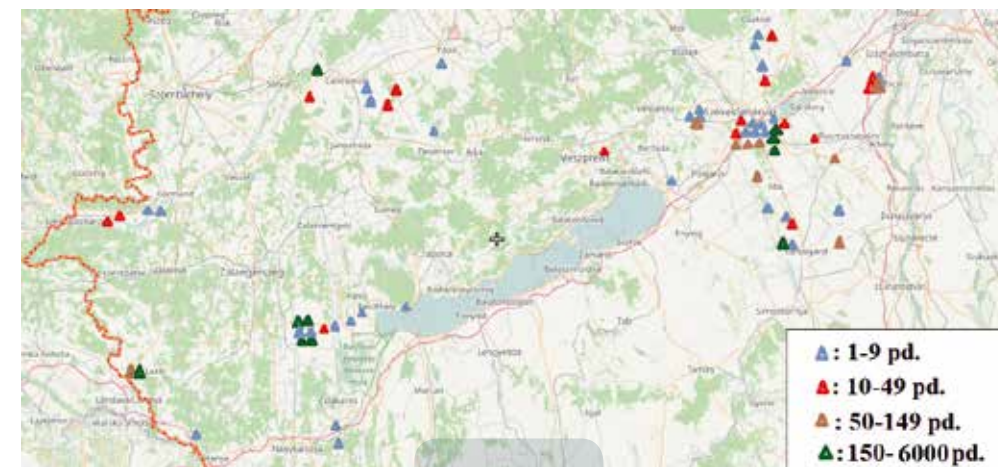
A Dunántúlon a daruvonulás más forgatókönyvet követ, ugyanakkor a dunántúli észlelések körülményei az országgrész széles sávjában igen hasonlóak: az első csapatokat általában csak október utolsó hetében pillantjuk meg, amikor a hortobágyi létszám tetőzik vagy már csökkenni kezd. A darvak valahol az égbolt keleti, délkeleti részén

jelennek meg, majd termikelést, iránykorrekciót követően nyugat vagy északnyugat felé folytatják útjukat. A legszebb mozgalmakat csendes, nyugodt, felhőmentes napokon élhetjük át, ilyenkor sorban érkeznek a kisebb-nagyobb ék alakú csapatok. A napi összlétszám olykor egészen magas lehet. A 2016-os két rekord két egymást követő napról származik: október 27-én Veszprém légtérben Horváth Csaba kb. 2500, másnap Dinnyésen Fenyvesi László 2300 nyugatra tartó darut számolt.

Ennyi madár biztosan nem éjszakázik a Kiskunságban, a tiszántúli darvak pedig dél felé vonulnak, nyitott hát a kérdés, hogy a Dunántúlon észlelt darucapatok honnan jönnek és pontosan milyen útvonalon közelítik meg telelőhelyüket. Tavasszal általában nyugatról keletre haladó darvakat észlelünk az őszinél kisebb létszámban. A tiszántúli és dunántúli darumozgalmak közötti fő eltérés nem a madarak számában vagy a vonulási irányban van. A Dunántúl középső sávja, Fejér, Veszprém, Vas és Zala megye légifolyosó, ahol a darucapatok leszállása, éjszakázása, tartós időzése ritka. Saját megfigyelések és a madarászársaktól származó információk alapján ezeket az észleléseket igyekeztem összefoglalni az új évezredből.

A 75, leszállt darvakkal kapcsolatos megfigyelés zöme Fejér megyéből (44), annak is mezőföldi részéről származik. A 10 Veszprém megyei adatból 7, a 6 Vas megyéből pedig 2 a Marcal mentén történt, ami a

Seregélyes), Zalában (Lenti, Felsőrajk, Zalaszentmihály) és Vasban (Mesteri Nagysimonyi, Tokorcs) mutatkoztak. Az abszolút rekord egy 6000 példányos tömeg, amely 2007. november 3. és 11. között tartózkodott Seregélyes mellett.

A 75 adatból 73 esetben ismert a megfigyelés időpontja: 37 történt tavasszal, 27 ősszel, 4 nyáron, 5 télen. A csekély számú nyári és téli adatsor is szolgál érdekességekkel. 2012. június 3. és augusztus 9. között öt daru nyaralt át a Fejér megyei

Ismert méretű leszállt darucapatok Fejér, Vas, Veszprém és Zala megyében 2001 és 2016 között

többször akadályozta a magas vízállás. Az őszi dinnyési éjszakázások időpontjai a Dunántúlhoz képest elég koraiak (szeptember 3. és október 15. között, max. 90 pd.). 2016-ban a Sárbogárd melletti tinódi Sárréten március 22. és április 1. között 220 madár éjszakázott, a Vas megyei Mesteri, Tokorcs és Nagysimonyi határában pedig 600 madár időzött november 22. és 27. között, ahol szokatlan módon szántóföldön aludtak. Zalában 2016. november 17. és 20. között legalább 700 daru aludt Zalaszentmihályon a Principális-csatorna menti réteken, majd a közeli felsőrajki Pipás-tavon, ahol már 2015-ben is volt alvóhely. Sajnos a darvak számára az egyébként Natura 2000-es területen zajló vadászati tevékenység komoly zavarást jelent.

Az új évezredben történtek szomorú esetek más országrészekben: mérgezés 2005-ben Örménykút és 2014-ben Balmazújváros mellett, illetve ködben tömeges darupusztulás vezetéknek ütközés miatt 2015-ben Szegednél. Az átvonuló darualomány gyarapodásával szaporodhatnak a dunántúli éjszakázások, ami mezőgazdasági területeken vagy nem védett gyepeken itt is kockázatos lehet. Fontos, hogy a terepmadarászok ne hanyagolják el ezeket az élőhelyeket sem, hiszen csak így lehet az esetleges bajt időben észlelni.

Köszönöm az adatok és tapasztalatok megosztását Bruckner Attilának, Fenyvesi Lászlónak, Gál Szabolcsnak, Kovács Norbertnek, Lendvai Gábornak, Németh-Bóka Lajosnak, Somogyi Csabának és Staudinger Istvánnak, továbbá mindenkinek, aki a www.birding.hu honlapra feltöltötte a dunántúli darumegfigyeléseit.

Kovács Gergely Károly

© Kovács Norbert

daru 2015-ös újbóli sikeres költésének is a színhelye. Zalában (15 adat) a Kis-Balaton tágabb környéke a súlypont. Több esetben, például Balatonfőkajár, Ercsi vagy Pákozdi határában a vonatból pillantotta meg a pihenő, táplálkozó darvakat a szemfüles madarász.

A tiszántúli tömegekhez képest a csapatok mérete kicsiny. 37-szer csupán 1-9, további 17 alkalommal kevesebb mint 50 példányt láttak leszállva. 150 példányt elérő csapatok a fejeéri Mezőföldön (Sárbogárd,

Zámolyi-víztározón. Ettől néhány kilométerre délre a befagyott Pátkai-víztározó luhogója mellett 2016. január 7-én 11 daru pihent, amelyek közül néhány a több méter mély vízben úszkált és fürdött!

Az átvonuló darvak részéről olykor tapasztalható éjszakázás szántóföldi belvizeken, elöntéseken, réteken. A legbiztosabb helyszín az elmúlt másfél évtizedben a Dinnyési-Fertő volt tavasszal és ősszel egyaránt, bár az utóbbi években az alvóhely itteni kialakulását

Korábban nem észlelt jelenség: a képen látható darvak fürödtek és úsztak is a jeges vízben!

Érdekes madármegkerülések

Madárgyűrűzés

© Borza Sándor

AZ ELMŰLT IDŐSZAKBAN a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők neveit technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemmel tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, a január közepéig beérkezett adatok alapján készültek.

Bütykös hattyú

Az utóbbi hetek hideg időjárása miatt a bütykös hattyúk egy része a Kárpát-medence déli területeire, vagy azon túli vidékekre vonult. Így többek között a Száva folyón is azonosítottak magyar gyűrűs példányokat. Ezek közül január elején hármat Bosznia-Hercegovinában, ahonnan

korábban még nem jelentettek hazai jelölésű hattyúkat. A tél folyamán eddig három hazai gyűrűs példányt figyeltek meg Olaszországban, közülük kettőt az Isonzó folyó deltájában, egyet pedig Trentó közelében, amely jelenleg a legtávolabbi megfigyelési adat Olaszországból.

Január elején Horvátországban, Varasdnál a Dráván figyelték meg azt az 1999-ben gyűrűzött bütykös hattyút, amely jelenleg a legidősebb ismert gyűrűs példány a hazai adat-

© Huso Majtánac

Ezt a rétisast 2006-ban fióka-ként jelölték Finnországban. 2010 óta a madarat rendszeresen megfigyelik a telelő sasok között a Hortobágyon. A fotó 2016. december 26-án készült. **Lent: Bütykös hattyúk (köztük a nyakgyűrűs példány)**

bankban és többször írtunk róla a rovat korábbi számaiban.

Kárókatona

December elején egy hazai színes jelölésű kárókatont figyeltek meg Olaszországban, az Isonzó deltájában. A madarat a Kis-Balatonon gyűrűzték (Színai Péter) fiókaként. A kárókatónak 2016-tól itthon is kapnak messziről leolvasható, fehér műanyag gyűrűt. A tavaly megjelölt 49 példány közül ez az első külföldön azonosított madár. A korábbi években Olaszországban kézre került négy hazai fémgyűrűs példány vadászat áldozata volt.

Kis kócsag

Egy magyar (narancssárga) színes gyűrűs kis kócsagot fényképeztek le december közepén Szenegálban (Simon Cavaillés). A madarat fióka-ként gyűrűzték 2016-ban, Balaton-szárszói határában (Benei Béla). Ez az első hazai gyűrűs kiskócsag-megkerülési adat Szenegálból. Afrikában ezen kívül egy magyar gyűrűs kis

Kis kócsag

© Simon Cavaillés

kócsag került meg eddig, három Tunéziában és egy – 1912-ben a Vajdaságban (Obedska Bara) gyűrűzött – példány Maliban.

Dankasirály

Január elején, a zágrábi szeméttelen egy olyan hazai (piros) színes gyűrűs dankasirályt fényképeztek le (Luka Jurinovic), ami már szerepelt ebben a rovatban, 2016-ban. A madarat 2013 év végén jelölték a szegedi szeméttelen (Domján András). 2016 nyarán Moszkvában egy viharban került kézre, majd később elengedték. Ez volt a 4. magyar gyűrűs dankasirály-megkerülés Oroszországban. A túlélési kalandot követően sikerült ismét a telelőterületén azonosítani a madarat.

Lócsér

Egy svéd (piros) színes gyűrűs fiatal lócsért fényképeztek le (Balaskó Zsolt) és figyeltek meg többször is tavaly októberben, Fertőújlak határában. A madarat a Balti-tenger partvidékén gyűrűzték. Ez az első színes gyűrűs lócsér megfigyelése Magyarországon. A korábbi évtizedekben Magyarországon kézre került 27 külföldi (svéd, finn, ész és orosz) gyűrűs példányok javarészt vadászat áldozatai voltak.

Sárszalonka

Egy 2014 tavaszán, Nádasldány közelében jelölt (Varga György) sárszalont lőttek le január elején Dél-Görögországban. Ez az első magyar gyűrűs példány a balkáni országban. A Magyarországon eddig meggyűrűzött három és fél ezer sárszalonka közül 133 került meg külföldön, amelyből 70 példányt Franciaországban, 46 példányt Olaszországban lőttek le.

Gulipán

Október közepén a szegedi Fehértavon egy ukrán (sárga) színes gyűrűs fiatal gulipánt figyeltek meg (Domján András). A madarat fióka-

Dankasirály

© Luka Jurinovic

ként jelölték Odessza közelében. Ez a második ukrán gyűrűs gulipán-megkerülés Magyarországon, de az első színes gyűrűs megfigyelés. A korábbi botulizmus miatt került kézre 2009-ben ugyanitt. Ezekon kívül eddig még olasz (2), spanyol (2) és egy lengyel gyűrűs gulipán került meg Magyarországon.

Fattyúszerkő

Egy magyar gyűrűs fattyúszerkőt találtak év végén Kenyában, a Viktória-tó egy szigetén (Rusinga, Frank Odayo). A madarat 2010-ben fiókaként jelölték, Farmos közelében (Szénási Valentin). Ez az első afrikai fattyúszerkő-megkerülés a hazai adatbankban. Ezen kívül, a Magyarországon eddig meggyűrűzött 1743 példány közül három példány került meg Lengyelországon.

Szalakóta

Októberben egy hazai gyűrűs elhullott szalakótát találtak Izmir közelében (Ahmet Kaya). Ez az első magyar gyűrűs szalakóta-megkerülési adat Törökországból. A madarat 2014-ben gyűrűzték Csongrád megyében (Tokody Béla).

November elején Afrikában (Kongói DK) is kézre került egy magyar gyűrűs példány, amely más állat fogására kihelyezett csapdába került (Frank Bapeamoni). A madarat 2015-ban gyűrűzték fiókaként Pest megyében (Szénási Valentin). Ez az első, Szaharától délre észlelt szalakóta-megkerülési adat a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

Csilpcsalpfüzike

Pápán, december közepén, kerti munka közben találták meg egy dán gyűrűs füzike tetemét (Kis Xénia Noémi). A madarat tavaly októberben gyűrűzték a Balti-tenger egy kis szigetén (Ertholmene). Ez az

Fattyúszerkő

© Frank Odayo

© Frank Bapeamoni

Szalakóta

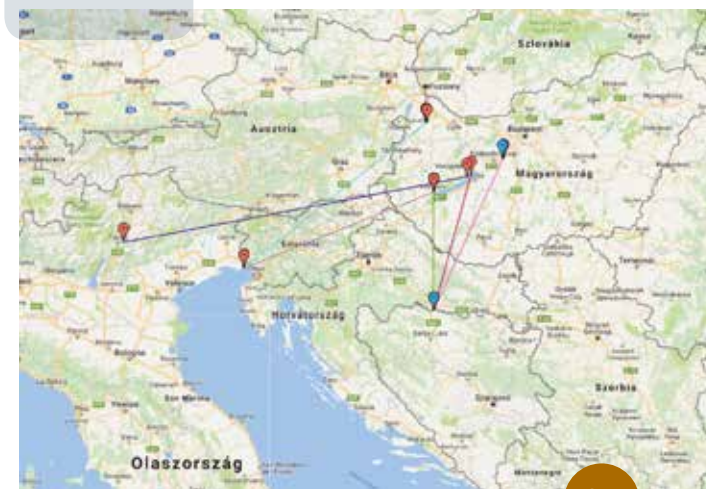
első dán gyűrűs csilpcsalpfüzike-megkerülés itthon. Ezen kívül, összesen 34 külföldi gyűrűs példány került meg Magyarországon, a legtöbb cseh (10), és szlovák (8) gyűrűs madár volt, de holland, norvég és brit gyűrűs példányt is regisztráltak itthon.

Ökörszem

Október végén Sumonyban visszafogtak egy lengyel gyűrűs ökörszemet (Wagner László). A madarat 8 nappal korábban jelölték Poznan közelében (759 km). Ez az első lengyel gyűrűs ökörszem a hazai adatbankban. Ezen kívül van egy litván, egy orosz és egy svéd gyűrűs példány. Két hazai gyűrűs ökörszem került meg eddig külföldön: Lengyelországban és Szerbiában.

A megszokottnál hidegebb tél miatt délebbre húzóódó bütykös hattyúk közül Bosznia-Hercegovinában és Olaszországban megfigyelt példányok gyűrűzési és megkerülési helyei.

Karcza Zsolt

Ciprusi Madárvédelmi Egyesület

Név: BirdLife Ciprus
 Alapítás éve: 2003
 Taglétszám: 500 fő
 Folyóiratok: *Cyprus Wheatear* – A tagoknak, madarászoknak és az érdeklődőknek szóló negyedéves magazin
 Éves jelentés a madarokról – tagok, madarászok, kutatók számára

Éves Checklist – tagok, madarászok, kutatók számára
 Havi Checklist – tagok, madarászok, kutatók számára
 Postacím: P.O. Box 12026, 2340 Nicosia, Cyprus
 Telefon: +357 22 455072
 E-mail: birdlifecyprus@birdlifecyprus.org.cy
 Honlap: www.birdlifecyprus.org

BirdLife

A BIRDLIFE CIPRUS A legaktívabb természetvédő non-profit, civil szervezet Cipruson, és egyben a BirdLife International hivatalos ciprusi partnere. Szervezetünk olyan szigetet szeretne megőrizni, ahol az ökoszisztéma egészséges, a biodiverzitás gazdag, ahol az emberek a fenntartható jövő érdekében aktívan őrzik a természet sokféleségét. Ennek elérése érdekében azon dolgozunk, hogy megvédjük Ciprus vadmadarait, élőhelyüket, és szélesebb értelemben a biológiai sokféleséget azzal,

a Darwin Plus projekt megvalósításán dolgozik. Ennek célja, hogy visszaállítsuk az Akrotiri-mocsár évtizedekkel ezelőtti állapotára jellemző mozaikos élőhelyeket és fajgazdagságot (www.akrotirimarsh.org).

A BirdLife Ciprus munkájának egyik legnagyobb kihívása az illegális lépveszszős és hálós madárfogások elleni harc. Mindkét módszer nagyon elterjedt és ez állandó, komoly ökológiai problémát jelent hazánkban. Egyesületünk kulcsüzenete, hogy a madárfogás illegális, kegyetlen és nem szelektív. Mégis nagymértékben üzik Ciprus-szerte, és ez több mint 150 madárfaj több ezer példányának nagyarányú és válogatás nélküli gyilkolását jelenti. Világossá vált, hogy az illegális madárfogást csak a „zéró tolerancia” elvének elfogadása és alkalmazása állíthatja meg. Ezért szervezetünk addig folytatja harcát, amíg ezt a célt el nem éri. Ehhez állományfelméréseket, az oktatási-nevelési tevékenységet, a lobbizást valamint a figyelemfelkeltés olyan eszközeit használjuk, mint nagyszabású akciók szervezése, sajtókiadványok és elektronikus petíciók kibocsátása. Tv- és rádióadásokban mondjuk el véleményünket, vizuális anyagokat dolgozunk ki és részt veszünk az iskolák nevelési tevékenységében is.

Egyesületünk egyik fő célja, hogy biztosítsa a madarak számára kulcsfontosságú területek védelmét a szigeten. „Ciprus naprakész IBA leltára” 34, összesen 310.022 hektár területű vizes területet, erdőt, bozót és mezőgazdasági területet tartalmaz mind a sziget belsejében, mind a tengerpart régiókban és félszigeteken, a tengerszinttől a Troodos-hegység legmagasabb pontjáig. Ezek kulcsfontosságú területek 44 madárfaj és három madársoport, a vonuló ragadozók, a teelő vízimadarak és a mediterrán bozótlakó fajok védelme során.

Néhány éve részt veszünk Nagy-Britanniában a madarászok számára rendezett többnapos, nagyszabású vásáron, a Bird-fair-n, hogy megismertessük Ciprust, mint egyedülálló madarászhelyet. Az egyik vonzerő a tavaszi és őszi vonulás során megpihenő több millió madár, a másik a két endemikus madárfaj, a ciprusi hantmadár (*Oenanthe cyprica*) és a ciprusi poszáta (*Sylvia melanothorax*), továbbá endemikus alfajaink, a ciprusi rövidkarmú fakusz (*Certhia brachydactyla dorotheae*), a ciprusi füleskuvik (*Otus scops cyprius*), a ciprusi szajkó (*Garrulus glandarius glasneri*) és a ciprusi fenyvescinege (*Parus ater cypriotes*). Ezek ittléte még fontosabbá teszi Ciprust.

Elena Markitani

- 1 Ciprusi poszáta – © Michael Gore
- 2 Ciprusi hantmadár – © Stavros Christodoulides
- 3 Fenyvescinege – © Dave Nye
- 4 Fakó keselyűk – © Dave Nye
- 5 Paphos erdő IBA terület – © Mat Holloway
- 6 Rózsás flamingók – © Stavros Christodoulides
- 7 Workshop az IBA-területfelelősök részére – © BirdLife Cyprus

hogyan felmérő, védelemben és széles körű oktatási munkát végzünk.

Szervezetünk a kiemelt madárfajok védelmi helyzetét javító és élőhelyek védelmét biztosító programokat valósít meg. Jelenlegi sikeres projektünk az Oroklini-tó helyreállítása és kezelése, (www.oroklini-project.org), és a GYPAS projekt, amely a nagyon lecsökkent létszámú ciprusi fakó keselyű létszámát úgy erősítette, hogy példányokat Kréta szigetről telepített át (www.gypas.org). Szervezetünk jelenleg

Csipogó

2017 tavasz

Az év madara a tengelic

Küldd be a megfejtést és nyerj odút!

Ne feledd "A színpompás tengelic" rajzversenyt

Tavaszi fészekleső

2017-ben
az év madara

a tengelic

Figyeld meg a rajzon az
odúban és a szabadon
fészkelő madarakat!

Piros arcáról
könnyen
felismerheted

Fészket gyakran
fehér színű
anyagokból építi

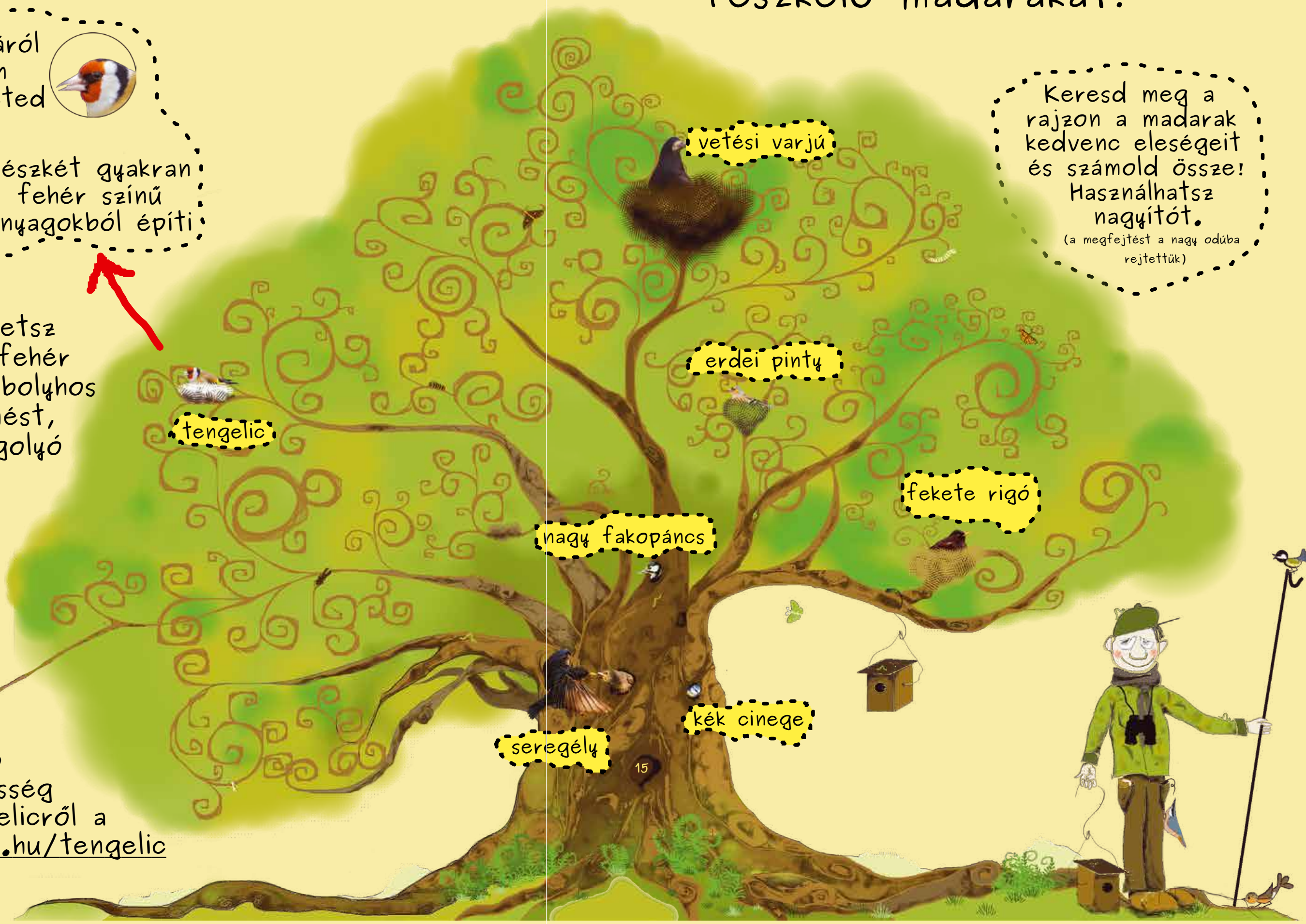

Te is segíthetsz
neki: gyűjts fehér
kutyaszőrt, bolyhos
nyárfatermést,
rakd cinkegolyó
hálójába és
lógasd fel
egy ágra!

Még több
érdekesség
a tengelicről a
csipogo.hu/tengelic
oldalon!

Keressd meg a
rajzon a madarak
kedvenc eleségeit
és számold össze!
Használhatsz
nagyítót.
(a megfejtést a nagy odúba
rejtettük)

Miért jó a mesterséges odú a kertben? Fészkelőhelyet nyújt az odúlakó madaraknak, ott, ahol nincs természetes harkály-vájta odú. Tudtad, hogy mire egy cinegefióka felnő, egy vödörnyi hernyót megeszik?

Odú kívül-belül Varga Péterrel az MME Börzsönyi Helyi Csoportjának titkárával

Miért jó az odúzás?

Az odúba be lehet kukkantani: látjuk, miből épült a fészkek, hány tojás, fióka van benne. A pöttöm fióka még nem is lát, de már tátja a csőrét a reggeliért.

Odú... és lakói

Hozd közelebb a madarakat távcsővel! Az MME boltjában könnyű és strapabíró távcsöveket is találsz!

Kösd össze a pontokat, és fejtse meg, mit uzsonnázott a tengelicfióka! Megfejtésed küldd el az mme@mme.hu címre, április 15-ig. Az első helyes megfejtő ilyen odút kap! (Egy ponthoz több szám is tartozhat!)

Tengeliófestmény: Kókay Szabolcs
Fotók: Lóki Csaba, Orbán Zoltán, Osvald Olivér, Papp László, Völgyi Sándor

Fotók, illusztráció, szerkesztés: Juhász Lilla, Csitneki Balázs

RAJZVERSENY!!!

Mutasd meg Te is milyen színpompás a tengelic! Alkotásodat március 31-ig várjuk az MME postacímére! Részletek a csipogo.hu oldalon!

Érdekes madárfészkelések

Füsti fecske rendellenes fészkelése

Ásotthalmon az alsó épületünkben hosszú évek óta fészkelnek füsti fecskék. 2016-ban a hím viszonylag későn, április 28-án érkezett meg, majd május 6-án talált párt magának. Az első tojást május 15-én, a másodikat 16-án rakta le a tojó. Két nap múlva ellenőriztem a fészket, és még mindig csak 2 tojás volt benne. Ettől kezdve naponta néztem a fészket, de a szülők nem kotlottak. A harmadik tojást 21-én rakta le a tojó, majd innentől már naponta a következőket. A fészekbe végül 6 tojás került. Ekkor már kotlottak a szülők. A korábbi években ilyen megszakított tojásrakással még nem találkoztam. A fiókák június 8-án keltek ki. Itt ért a következő meglepetés. Csak négy fióka kelt ki, de a fészekből a másik két tojás eltűnt. Az első fészkelő fiókái június 30-án repültek ki.

Július elején a pár újabb fészekrakásba kezdett, amely ugyancsak szokat-

lan lett. Az első tojást a tojó 15-én rakta le, majd 16-án a másodikat. Több tojás nem került a fészekbe, a tojó kotlani kezdett. A fiókák augusztus 1-én keltek ki, majd 24-én repültek ki.

Kék vércsék és örvös galambok fészkelőközössége

2015 nyarán figyeltem fel egy számomra szokatlan jelenségre. Mikla-pusztai északi részén egy juhteleg szomszédságában akácokra kékvércseládák lettek

kihelyezve, közel 10 éve. 2015 nyarán Sági Tamás kollégámmal kék vércsék gyűrűzése közben arra lettem figyelmes, arra hogy a vércseládák közelében örvös galambok fészkelnek. Abban az évben 3-4 lakott fészek volt a ládáktól 3-5 méteren belül. 2016-ban szintén kék vércsék gyűrűzése közben ismét észleltem ezt a „társbérletet”. De ekkor már tudatosan kezdtem figyelni a vércseladás akácfaát és az örvös galambok fészkeit. Ennek köszönhetően 2016-ban már 8 vércseláda közelében fedeztem fel lakott galambfészkeket. Feltételezem, hogy az örvös galambok a kék vércsék közelében nagyobb biztonságban érzik magukat.

Kovács Sándor

Lapáncsán ellenőriztem az egyik ládát. A láda tetejét felnyitva a belső térben öt kotlott gyöngybagolytojást találtam, de legnagyobb meglepetésemre a láda előterében négy kotlott vörös vércsetojás is volt. A következő ellenőrzést április 25-én végeztem.

Időközben mindkét fészkelő galambok gyarapodott, mert a bagoly kilenc, a vércse pedig hét tojásan kotlott. Ezt követően egy hónap múlva jártam ismét a toronyban, amikor szomorúan kellett megállapítanom, hogy sajnos mindkét költés tönkrement. A baglyoknál három tojás volt félig a tojóról, a vércseknél pedig a tojóról sem volt semmi.

lyedve. A bagoly még kotlott ugyan, de már záp volt mind a három. Az előtérben egy kihűlt vércsetojás volt és kevés tojástörmelék. A vércsék már nem voltak a közelben. A kotlás alatt viszonylag kevés mozgás volt a ládában, az is eltérő

László Csaba

Andrési Pál

Kilenc tojásos vörösbegy-fészkek

1993. május 17-én Karancsalján, Komátor erdejében 9 tojásos vörösbegy-fészket találtam egy idős bükkös és idős kocsánytalan tölgyes határán húzódó völgyben. A fészkek egy turistaút mentén lévő mély árok oldalában volt, avar alá rejtve. Május 24-én újra ellenőriztem a fészket, amelyben akkor már hét csupasz fióka és két záptojás volt.

A 8 tojásos vörösbegy-fészkelő is ritkán számított, de 9 tojásosról eddig nem volt tudomásunk.

Rozgonyi Sándor

Gyöngybagoly és vörös vércse egy költőládjában

Az MME Baranya Megyei Csoportja több mint 160 gyöngybagoly-költőládját kezel a megyében. 2016. április 15-én

időben. A bagoly éjszaka, a vércse pedig nappal járt ki illetve be. Feltételezhetően a kikelt fiókák etetésével járó sürgölődést már nem tudták volna elviselni a felnőtt madarak. Emiatt mehetett tönkre mindkét faj költése.

A gyöngybagoly pár másodszor is költésbe kezdett, és két fiókát sikeresen kirepített.

A vörös vércséről tudjuk, hogy már több alkalommal is költöttek gyöngybagolyok számára kihelyezett költőládjában, de a két faj egyidejű költésére még nem volt példa.

László Csaba

Úszóles a vöcsökbirodalomban

Objektív előtt

© Völgyi Sándor felvételei

Búbos vöcsök portréja
Lent: Búbos vöcsök zsákmányával

MADÁRFOTÓS PROJEKTJEIM KÖZÜL az egyik legizgalmasabbnak az úszó leses fényképezés bizonyult. A saját tervek alapján barkácsolt szerkezetet, amely leginkább egy tutajra hasonlít, hónapokon keresztül a vízen lehorgonyozva tartottam. A madarak az állandó jelenlét miatt hamar megszokták az úszó készséget, így zavartalanul élték körülötte mindennapjaikat, aminek köszönhetően számtalan jó lehetőségem adódott, hogy a kamerával meglessem apró titkaikat. A tutaj első „kísérleti” éve után már bátran mozogtam vele a mély vízben is, és a 2015-ös sikeres szezon után már alig vártam a tavaszt, hogy a télen szárazon pihenő eszközt ismét vízre tehessem. A februári jó idő szinte azonnal a tavakhoz csábított, a tutajnak jó a merülése, a hely ígéretesnek tűnik, így hát reményekkel teli vártam a márciust, mit is hoz majd számomra a tavaszi szél...

Március

A február végi szezonkezdés óta eltelt két hét alatt beindult az élet

a tavaknál. Az újjáéledő friss növényzet egyre több helyen jelent meg az időnként erős szélben hullámzó víz fölött. De nem csak a tó képe változott, a friss növények között úszkáló szárcsák kedélyállapotában is változás történt. A békésen táplálkozó madarak egyre többször ugrottak egymásnak. Itt is, ott is kialakultak heves területviták, amik szárcsáéknál

meglehetősen látványosak. Ilyenkor a víz felszínén futnak, egymást kergetve. Ilyen pillanatokra vadásztam, mozgalmas, fröcsögős fotókat szerettem volna. Nem volt egyszerű dolgom, de jól elszórakoztattak az első pár les alkalmával. Március második felére aztán már nemcsak a látvány vált tavasziassá, hanem a tó körüli hangok is erre utaltak. A kis vöcskök kiáltozásától vált

hangossá a környék. A területfoglalás időszaka ez náluk, ilyenkor gyakoriak a határvillongások, amiket akár hangok alapján is nyomon lehet követni. A kis vöcskök mozgása sokszor szemkápráztató dolog, mert a víz alatt láthatatlanul közlekednek, és ahol az egyik pillanatban nincs semmi, ott a másikon már egy vöcsök ringatózik a vízen, sokszor meglepően közel. Ezek a közeli pillanatok jó kis helyzetet teremtettek, ráadásul jó helyen is voltam, valahol két revír határán. Előlről és hátulról is közel azonos távolságból szóltak a madarak, sőt időnként a tutaj közeléből válaszoltak egymásnak. De nem csak a kis vöcsköknél kezdődött meg a nászidőszak. Egy alkalommal a bütykös hatytyúk intim pillanatainak is szemtanúja lehettem. Az öbölbe beúszó két hatytyú, mikor egymás közelébe ért, szembefordult egymással, felborzolták nyakukon a tollazatukat, és bűgő hangokat hallattak. Egy darabig szinkronban, egymás mellett úsztak, majd rítusan fürdeni kezdtek, de arra ügyeltek, hogy mindezt szorosan egymás mellett tegyék. Egy-két perc elteltével a kicsit filigránabb termetű tojó lehajtotta a fejét a vízre, a gúnár pedig tette a kötelességét. Az aktus végeztével mindkét madár kiemel-

Az úszóles

Bütykös hatytyúk
Lent: Hatytyúfiókák

kedett a vízből, és bűgő hangjukon ünnepelték egymást, majd mindketten rövid tollszködésbe kezdtek. Csodálatos, meghitt pillanatok voltak. Am az igazi izgalmakat a hónap végén megjelenő búbos vöcskök okozták. Egy szép hajnali színvarázs alkalmával el is dőlt, hogy ebben az évben mi lesz a tutajos fotózás fő csapásiránya, a búbos vöcsök élete.

Április

Április elejére állandóvá vált a búbos vöcskök jelenléte, így ők lettek az első számú fotós célpont. A minden madarász számára ismert szertartásos násztáncot szerettem volna a képeken viszontlátni. Ez ugyan hamar sikerült is, de közel sem olyan formában, mint ahogy elterveztem, így sokat próbálkoztam velük. Az idő előrehaladtával azonban a nászidőszak véget ért, és a vöcskök eltűntek a szemem elől. A párok, revírek kialakultak. A madarak elkezdték a költést, és behúzódtak a nádas rejtekébe. Hát utánuk mentem. Kiszemeltem egy öblöt a kis csatornákkal szabdaltnádasban, ott ringatózott ez időtájt a tutaj. Ez merőben új helyzetet teremtett, ugyanis nem a nagy, nyílt vízfelületen kellett várni, hogy a madarak közel kerüljenek, mert a nádas, gyékényes szövevényes útvesztőin amúgy is kicsik a távolságok. Az új lesállítás nagyon hamar meghozta az eredményt. A vöcskök hihetetlenül közel úszkáltak el előttem, miközben a nádasból ki és be közlekedtek. Valóban úgy éreztem, hogy a vöcsökbirodalom közepébe kerültem. Április második felére aztán már a gyékényes is annyira kiszáradt, hogy szép zöld reflexiók jöttek létre a vízen. Ráadásul néhány nagyon hangulatos hajnalt

is sikerült elkapnom. A napközbeni meleg, és a még hideg éjszakák azt eredményezték, hogy a tavat hajnalban erős páráréteg fedte. A vízszinten néha átláthatatlan köd pedig nagyon különleges atmoszférát varázsolt a fényképekre.

Május

Május elejére újabb meglepetéssel szolgált a tó. A sekélyebb vízű részekben a kányafű tömeges virágzása ekkorra tetőzött. Fantasztikus volt, ahogy a szabad vízfelületeket kitöltötte a sárga virágtenger. Ebben a szép környezetben próbáltam valamit összehozni több-keve-

málsnál. Nem úgy az a vaddisznókoca, ami egy alkalommal a malcaival a tutaj mellett szándékozott átkelni a tó egyik szigetére, jó nagy meglepetést okozva ezzel nekem. A cigányrécék és a bütykös hattyúk is megkegyelmeztek néha. A vöcskökkel ellentétben ők nem voltak szégyenlősek. A fiókákat vezető hattyúk rendes napi útja a les előtt vezetett el, a hattyúfiak megöröklése így nem okozott különösebb nehézséget.

Június

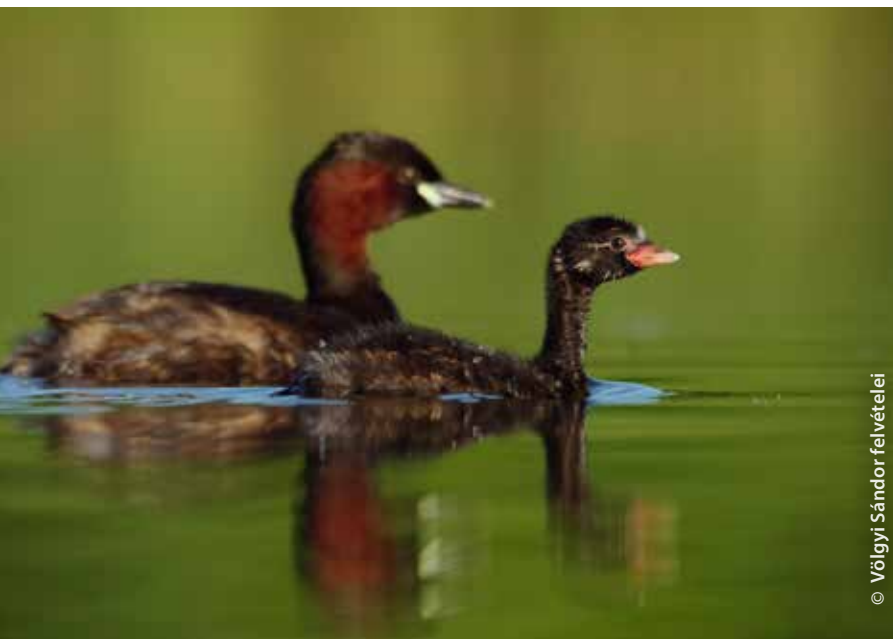
A búbos vöcsök utáni hajszának nem láttam további értelmét. A fió-

Bütykös hattyúk násza
Balra: Kis vöcsök fiókájával

kák júniusra önállósodtak, és egyre ritkábban mutatkoztak a revírben. Az öregekkel együtt elhagyták a tutaj környékét, így én is más célpont után néztem. Váratlan fordulatot a dolgok alakulásában viszont a kis vöcsök hoztak. Egy nap a les közelében feltűnt egy család. A két szülő és a két fióka sok kellemes percet okozott, és megajándékoztak azokkal a fotókkal, amelyeket a búbos vöcsköktől vártam. Fantasztikus jelenetek zajlottak előttem, sokszor egészen hihetetlen közelségben. Ez mellett más fajoknak is örülhettem. A les környékére pihenőhelyeket helyeztem ki, amelyeket a vedlésben lévő récék, majd

Kis vöcsök

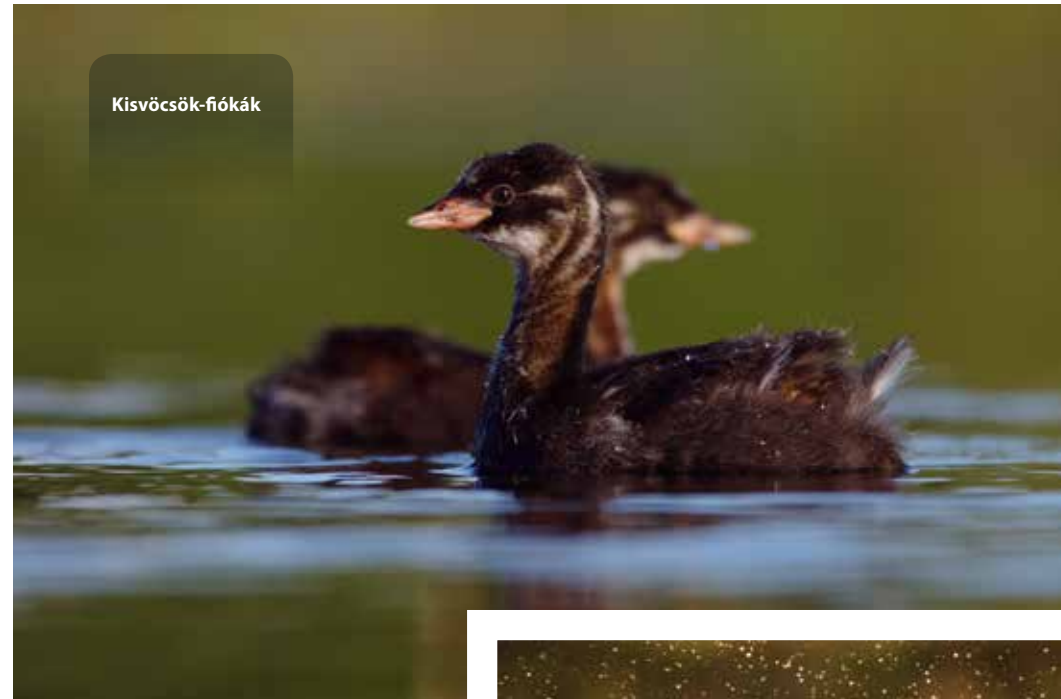

© Völgyi Sándor felvételei

sebb sikerrel. A tutajjal a sárga virággal elé állva az ott mozgó madarakat komponáltam a nem mindennapi környezetbe. A kányafű levirágzása után a figyelmem ismét a búbos vöcsök felé terelődött, főleg, hogy időközben izgalmas változások történtek, ugyanis kikeltek a fiókák. Őket akartam fényképezni. Mindent megtettem, hogy megfelelő távolságba kerüljek a kis zebracsíkos vöcsökfiókákkal, de ez, bármennyire is igyekeztem, nem sikerült úgy, ahogy azt szerettem volna. Sok kedves családi jelenetet, és izgalmas pillanatot láttam, és fényképeztem, de a búbos családhoz nem jutottam igazán közel. Az úszó lessek szabadon mozogtam a vízben, de a vöcsök mindig betartották azt a távolságot, ami egy kicsit pont messzebb volt az opti-

Kisvöcsök-fiókák

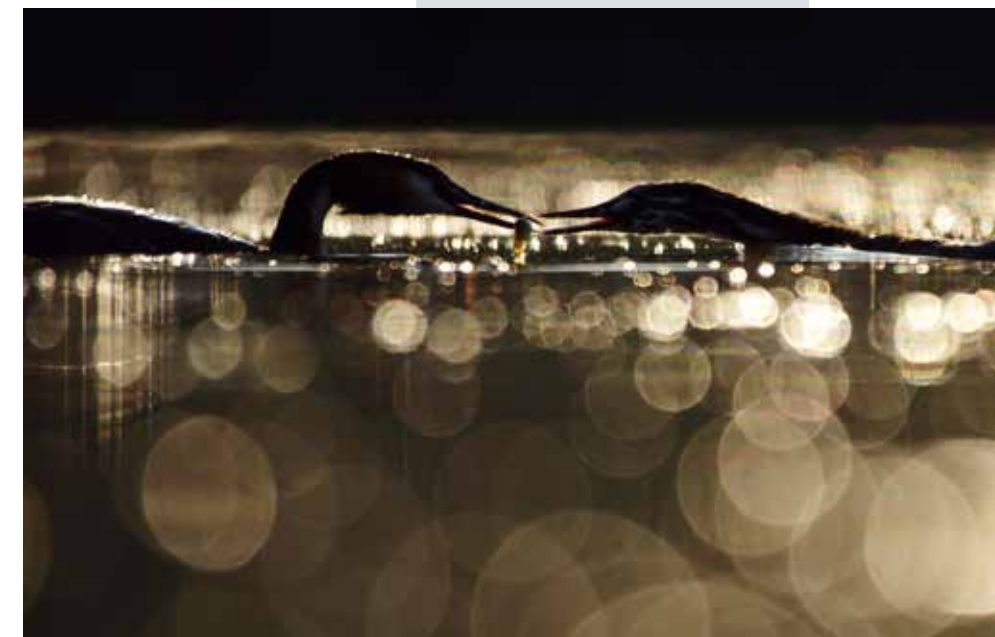

később a szárcsák és a kis vöcsök is előszeretettel használtak. Ráadásul volt egy ritka vendégem is. Régi dédelgetett álmom volt, hogy a területen minden évben felbukkanó kis kárókatonáról fényképet készítsék. Felcsillant a remény, hogy ezúttal talán sikerülhet, és némi előkészület után ez valóra is vált. Egy reggel, hirtelen csobbanással kis kárókatona landolt a vízben. Elég messze volt, de azonnal felismertem. Nem sokat teketóriázott, egyből halászni kezdett. Hol itt-hol ott bukkant fel a víz alól. Aztán az egyik felbukkanás után célba vette a lest. Egyenesen felém úszott. Nem volt messzebb 4 méternél, amikor elhaladt előttem. Feszült pillanatok voltak. Aztán fordult egyet, és már fel is ugrott

Tisztálkodó búbos vöcsök

Lent: Búbos vöcsök a fiókáját eteti

oda, ahova azt vártam, az ellenfénybe beállított szárítkozhelyre. Megrázta magát, verdesett a szárnyaival, szórta szét a vízcseppecskéket. A látvány fantasztikus volt. A kelő nap gyönyörűen átvilágította a madár szárnyait, és életet vitt a szétfröccsenő vízcseppekbe. A gyors pillanatokot követően aztán a madárban is tudtam gyönyörködni. A tollazat szárítása nem megy egyik pillanatról a másikra, volt idő alaposan szemügyre venni legújabb kedvencemet. Mint egy napimádó, úgy fürdött a reggeli nap szép, narancsos fényében. Feleithetetlen élmény volt.

Július

A sikeres hajnali fotózások arra sarkalltak, hogy tovább gyűjtsem a reggeli élményeket. Ráadásul a víz fölötti, kora reggeli pára és a felkelő nap ellenfénye együttesen fantasztikus hangulatot hozott létre, amittől nem tudtam szabadulni. Ezekben a percekben mintha nem is ugyanaz a tó lett volna, ahova alig egy órája begázoltam, hanem egy földöntúli hely, ahol varázslatos dolgok történnek. Ahol aranyban úszik a kis vöcsök, és aranyló vízen sétál a szárcsa. Ami gondol egyet, és táncolni kezd, vagy éppen napernyőt tart maga fölé, ha a kedve úgy tartja. A napkelte csodákat művel. Képes a vízfelszín aranygömbökkel borítani, és képes minden egyes gömböt a szivárvány színeibe öltöz-

Kis kárókatona

tetni. Képes a fényt ecsetként használva új világot teremteni. Ahogy a nap egyre feljebb kúszik, úgy szórja szét színes üveggolyóit. Pedig ez bizony ugyanaz a hely, ugyanazokkal a madarakkal. Ami elrepített, az nem más, mint a hajnal varázslata.

Ezekkel a szép pillanatokkal aztán véget is ért az úszó leses szezon. Augusztusra kiürült a tó, így a tutaj is parkolópályára került. De nem végleg, tavasszal újra vízre szállok...

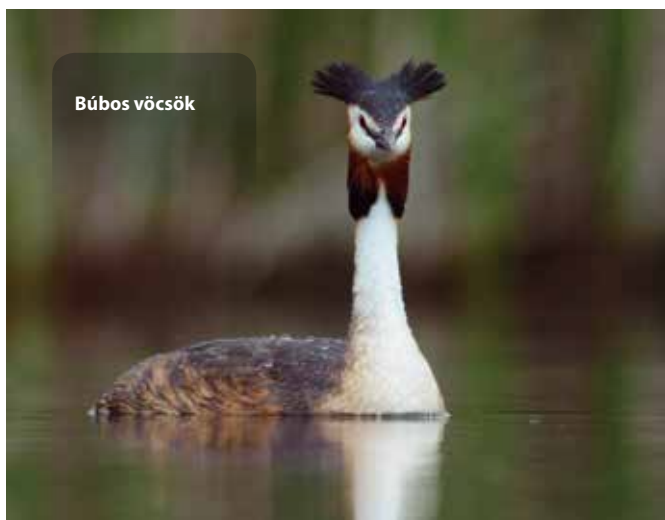
Völgyi Sándor

Pózóló szárcsa

© Völgyi Sándor felvételei

Búbos vöcsök

Tökésréce-család

Rétisasfotózások kulisszatitkai

© Jakab Sándor felvételei

MIKOR 2010-BEN fejembe vettem, hogy sasokat szeretnék fotózni, nem gondoltam volna, hogy ennyire a rabja leszek ennek a témának.

Tanulmányaimból, szakkönyvekből és számos terepi tapasztalatból, megfigyelésből addigra elmélyültem a „sasetológia” rejtelmében. Gyorsan hozzá is teszem, hogy a mai napig tapasztalok új dolgokat a témában, szóval a tanulás korántsem ért véget.

A természetvédelmi szakemberek sok hasznos infót mondtak a ragadozó madarakkal kapcsolatban, épp ezért beszélek velük a mai napig szívesen a témáról.

A megfelelő tudás nélkül nem mertem volna belekezdeni egy saját sasprojektbe.

2012-ben kezdtem bele az először a fotózási lehetőség kialakításába. Kiválasztottam egy ígéretes helyet. Szellős fasorokkal körülvett vetést néztem ki magamnak. Gyorsan egyeztettem a terület tulajdonosával és a vadőrrel, így októberben elkészülhetett az első

hevenyészett „saslesem”. Adtam időt, hogy a madarak megszokják, míg nem egy hideg februári napon a lesben vártam a virradatot. A sasfotózás velejárója a sötéttől-sötétig elv... azaz pirkadat előtt már

van a területen, a sasok jóval óvatosabbak. Ha embert látnak a táplálék közelében, napokig nem jönnek arra. Szóval úgy voltam vele ezen a nagyon hideg hajnalon, hogy már egy ölyvnek is roppant mód fogok örülni.

Nem ragozom tovább, 9 óra körül beszállt elém egy öreg rétisaspár a kihelyezett húscsalira, és gyakorlatilag egész délelőtt a les előtt mozogtak. Aznap készült fotó a civakodó adult párról. Azóta tudom, hogy mekkora szerencsém is volt azon a reggelen.

a lesben kell lenni, és csak a sötétség beálltával, a nap végén szabad onnan kijönni. Ez 10-11 óra lesezt jelent egyhuzamban. Az ölyvek jobban elviselik, ha emberi mozgás

Ez a mesés nap nagy lökést adott a továbbiakhoz, de rá kellett jönnöm, hogy ez nem ilyen egyszerű és könnyű dolog. Abban az évben nem, sőt a további három évben

sem tudtam sast fotózni, pedig újabb és jobbnak gondolt területeken építettem leseket.

Mindig úgy éreztem, hogy nem találtam meg a tökéletes helyszínt. Úgy vélem, fontos a zavartalanság, bár hányszor látunk sasokat az útszéli macskatetemen, a járműforgalomtól nem zavartatva.

Mivel az Alföld északi részén fotózok, így sasokban erre nincs hiány. Sok rétisas tel a területen és a parlagi állomány is erősnek mondható, szóval ez nem lehet akadály. Közben persze eljutnak hozzám azok a képek, amiket a hortobágyi és az egyéb fizetős lesekben készítettek. Nézem az egyforma rétisasfotókat több tíz, vagy talán több száz fotós „alkotásaként” feltüntetve... A jellegzetes, elszáradt beülőfa és az ingerszegény környezet messziről virít minden képen,

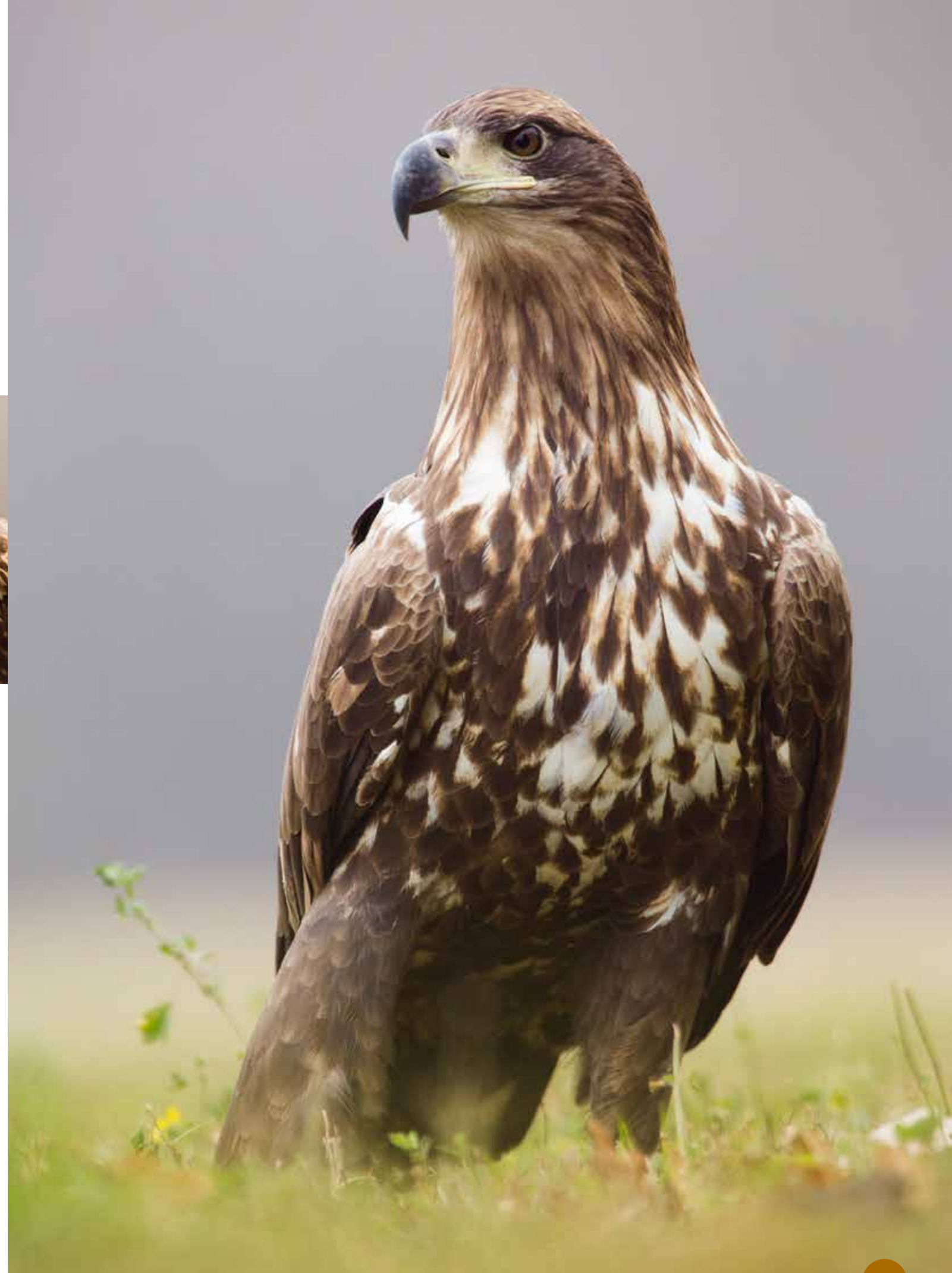
sokszor még a mázsányi csalihal is helyet kap a kompozícióban. Ez nem az én utam, de nem ítélem el, mert sokszor jobb, ha egy kezdő fotós nem próbál mindenfelé leseket építeni és etetni felelőtlenül, nem gondolván a mérgezésekre, a vadászokra, a földtulajdonosokra és a természetvédelemre. Aki nem kellően felkészült az inkább fizessen be egy ilyenre.

Mindig is máshogy szerettem volna ezeket a fenéges madarakat bemutatni,

nem úgy mintha egy baromfiudvaron ülő csirkék lennének. Ezért is vágtam bele 2016-ban a legújabb projektembe. A helyszín minden oldalról fasorral körülvett, több foci pályányi lucernatarló. Elzárt terület, télen alig háborgatott. Vannak a közelben települések, de az emberi zavarás nem jelentős. Magas, öreg fák emelkednek a garád (sűrű sövény) fölé. Ezekre szívesen ülnek fel a nagy ragadozók kémlelni a tájat, így szerepük nagyon fontos. A lest közvetlenül a fasor

© Jakab Sándor felvételei

© Jakab Sándor felvételei

szélére északnyugati tájolással telepítettem. Egy földbe süllyesztett építményről van szó, ami nem került 5000 Ft-ba. A fotózás sötétített üvegen keresztül történik. Nem vagyok a módszer elkötelezett híve, de a nagyméretű objektívet sajnos nem lehet a madarak zavarása nélkül mozgatni, így az üveg jelenti az egyetlen használható megoldást. Az előző években nem volt üveg a leseimben, de rá kellett jönnöm, hogy az ölyvek is nyomban észreveszik az objektív mozgását, nemhogy a sasok. Lehet olyan alkalom, hogy ennek ellenére berepül egy madár és ott is marad, de az esély nagyon csekély.

A les környékén az óvatos parlagsas is megjelenhet

A fasornak fontos szerepet szántam nemcsak álcázó, hanem dekoráló szempontból is, ugyanis a lehulló, őszi levelek ízléses körítésében szerettem volna az impozáns ragadozókat bemutatni.

A les amellet, hogy 60 cm-re látszik ki a talajból alaposan álcázva is lett, amihez a környező erdő elszáradt növényzetét használtam fel. Annyira jól sikerült, hogy az első fotós napon alig találtam meg a sötétben. Természetesen az enge-

dély a természetvédelmi őrtől és a földtulajdonostól már megvolt, így a helyi vadőr is tájékoztatva lett, nyugodtan ülhettem ki tehát az első fotós tesztnapon. Fontos dolog, hogy a vadászok is értesüljenek, ha az ember éppen lesezik, ugyanis senki sem szeretne vadász-baleset elszenvedője lenni. A téli apróvadászat során, különösen hétfévente, gyakran futhat a fotós vadászokba. Szerencsésebb elkerülni a konfliktusokat.

5:30 sincs még. Az autót kellően távol rakom le a fásor mellé... 5 perc séta, és máris kibontakozik az épít-

mény körvonala, mármint ami látszik belőle. Jól sikerült álcázni, szépen egybesimul a fasorral.

-3°C van. Gyűjtök egy mécseset, és beindítom a számítógép-ventilátort, ami gyorsan lefújja a párákat az üvegről. Meglepően kényelmesen ülök. A kis láng ad némi meleget is. Ellenőrzöm a gépet, kártyát teszek bele, előkészítem a pótkukát és az extendereket. Alig akar világosodni. Az előző napi tiszta időnek nyoma sincs. A látóteret megtöltik az ölyvek, hollók, búbicek, lassan elindul az élet. Egy magányos szajkó fedezi fel először az

elemőzsiát. Úgy használja a tuskót, mintha ő lenne a terület ura...

Örülök neki. Mindig jó, ha van forgolódás korán reggeltől. Kilenc óra múlt. A hollók ügyet sem vetnek a konkra, a szajkó jár csak rendületlenül. Szarka cserreg a les fölött. Érdekes, eddig hol volt? Egy pillanat múlva máris a tuskón landol. Az ölyvek nagy ívben kerülnek a csalit... meg ez a szarka is... nagyon gyanús... Közben valami lehuppant a földre... Barna test, világos, sávozott begy: rétisas! 3 napja még a les sem volt, most meg itt álldogál előttem ez a szépség. Nem sokat hezitál, elindul, éhes...

A csendes expó és az üveg nagyon jól jön... nézeget felém, de nem ideges... Azon kapom magam, hogy nem is fotózom, inkább szájítva lesem minden mozdulatát...

Valamiért nem eszik. Ide-oda sétál, és felfelé tekintget. Kisvártatva megérkezett egy másik rétisas is! Ő már nem annyira elméledő típus, mohón táplálkozni kezd. Az első sas közben mellé lopakodik. 10 méterre vannak tőlem! Levegőt is ritkán veszek. Úgy érzem, véremlen az oxigén helyét az adrenalin veszi át: euforikus érzés.

Az idősebb addig ügyeskedett, míg sikerült megszereznie egy húsdarabot, és máris repült vele...

A fiatal meg evett és evett – aztán ő is elrepült egy darab hússal. Azért egy szúrós pillantást itt hagyott emlékül. Na meg a kíséretit.

Később újra megjelent az idősebb példány. Kilesek az ajtóresen: a hatalmas madár a mögöttem lévő nyárfán pihen. Nincs mese, a távo-

Részletes élménybeszámoló és további képek a szerző internetes blogjában találhatóak.

zással meg kell várni a sötétet, mert a másik is biztos itt üldögél még a közelben, és a legcsekélyebb mértékben sem zavarhatom meg őket...

Várakozás közben nézegettem a friss képeket, majd a sötétség beálltával gyorsan elillantam a helyszínről.

Minden elképzelésemet fölmúlta ez a nap.

Jakab Sándor

Újra költ a világ legidősebb madara

Távoli tájakon

© John Klavitter / USFWS

60 ÉV FÖLÖTT az emberek zömének a gyerekevelési gondok már csak távoli emlékek és a legtöbben már a nyugdíjba vonulást tervezik. Wisdom, a Midway-atollon élő Laysan-albatrosz azonban másképp vélekedik és még 66 évesen is az utódneveléssel van elfoglalva. 2016 decemberében ugyanis ismét tojást rakott és így a becslések szerint a negyvenegyedik fiókáját igyekszik majd felnevelni.

Lassan járj, tovább érsz!

Mint általában a nagyobb méretű madarak, úgy a Laysan-albatroszok (*Phoebastria immutabilis*) is tovább élnek, mint a kisebb fajok egyedei. Az apróbb szárnyasokkal ellentétben, az életmódjukra sem éppen a kapkodás a jellemző. Már a tojásban hosszabb időt töltenek, mint a legtöbb madár, hiszen két hónapnál is tovább tart, mire kikelnek. Ezt követően pedig a fiókáknak még legalább öt hónapra van szükségük, hogy elérjék

a repülőképes kort. Amint kirepültek, évekig nem térnek vissza a szárazföldre, csak amikor nagyjából 5 évesen elérték az ivarérett kort. Az is előfordul azonban, hogy csak 7-8 évesen

Párjának érkezését várja a felnőtt albatrosz

© Ruff Gábor felvételei

kezdenek költeni, a bonyolult násztáncuk elsajátítása és az életreszóló párjuk megtalálása ugyanis évekbe is telhet. Ugyanilyen körülmények között választanak partnert abban az eset-

Az albatrosztánc jellegzetes eleme az "égi hívás"
Lent: Fialat albatroszok a párválasztást gyakorolják

ben is, ha a hímekből hiány van és a tojók egymással kényszerülnek párba állni. Erről az érdekes viselkedésről bővebben is volt szó a Madártávlat 2014-es nyári számában.

Ahol az albatroszok táncolnak

A Laysan-albatroszok a Csendes-óceán északi részén táplálkoznak. Élelemszerző útjaikon akár Alaszkáig is elrepülnek, de nyugaton elérhetik Japánt, míg keleten Észak-Amerika partvidékét is. Az év nagy részét a nyílt óceán fölött repülve töltik, csak az utódnevelés idején szállnak le a Hawaii-szigetláncra található költőhelyeikre. Legnagyobb állományaik a lakatlan Északnyugati Hawaii-szigeteken, főként a Midway-atollon és a Laysan-szigeten találhatóak, ahol több száz ezres telepekben fészkelnek. A szárazföldön igencsak esetenként mozognak, az összetett udvarlási mozdulataikat viszont figyelemreméltó eleganciával végzik. Miután novemberben a párok egymásrataláltak és a násztáncuk megerősítették az összetartozásukat, a tojók egyetlen tojást raknak. Igazi fészket nem építenek, többnyire csak egy kisebb mélyedést alakítanak ki a pusztas talajon és egy kis földet, valamint száraz növényeket kotornak a tojás köré, hogy el ne guruljon. A költést felváltva végzik, mindig a hím kezdi, hogy a tojó táplálkozni indulhasson az energiaigényes tojásrakást követően, majd egy-két hét elteltével cserélnek és ez így megy, amíg ki nem kel a fióka.

Kikelését követően az új jövevény őrzése is váltott műszakban történik, miközben az egyik szülő szolgálatban van, a másik táplálékszerző útra megy. Néhány héttel később azonban, amikor már elég nagyra nőtt a fióka, mindkét gondozója elrepül és már csak az etetés

a fióka szájába juttat. Ahogyan fejlődik a kis madár, úgy a szülők egyre hosszabb táplálékszerző utakra kényszerülnek, míg nem öt hónapnyi kitarító munka végére a fióka eléri a felnőttkori méretét. A kicsi felnevelése a pár mindkét tagjától rendkívüli erőfeszítést igényel, így nem csoda, hogy a hosszú párválasztási időszak alatt a madarak igyekeznek megbizonyosodni a választottjuk elkötelezettségéről. Ha pedig megtalálták a megfelelő párt, akkor évekig, sőt akár egy egész életen át ragaszkodnak hozzá és csak a párjuk elpusztulása, esetleg néhány sikertelen költési kísérlet után keresnek maguknak új partnert. Ha a sikeres költés végére a fióka eléggé megerősödött, hogy szárnyra keljen, éveket tölt a tenger fölött, amíg nagyjából 5 évesen készletét nem érez a párbaállásra.

Wisdom története

Az albatroszok fejlődési ütemének ismeretében lehet megbecsülni Wisdom korát is. Az Amerikai

idejére térnek vissza. Ilyenkor a kis madár napokig egyedül van, az ilyen távoli szigeteken azonban nincsenek ragadozók, amiktől tartania kellene. Az etetés néhány naponta történik főleg magas tápértékű gyomorolaj, valamint félig megemésztett puhatestűek és apróbb halak felöklendezésével, amit a szülő madár közvetlenül

Kormányzat madárgyűrűző programjának keretében ugyanis Chandler Robbins biológus 1956-ban gyűrűzte meg a madarat. Mivel abban az évben már költött, ezért feltételezte, hogy akkor már legalább 5 éves volt. Az albatroszt aztán 2002-ben látta újra, amikor kicserélte a gyűrűjét. Csak hazatérése után, az adatok ellenőr-

zésekora vette észre, hogy ezt a madarat először 46 évvel korábban gyűrűzte meg és így már legalább 51 éves. Korábban úgy gondolták, hogy a Laysan-albatroszok legfeljebb 40 évig élhetnek, ezért már akkor szenzációnak számított a hír. 2006-ban aztán újra kicserélték a gyűrűjét, ezúttal egy piros színű Z333-as jelzésű gyűrűt kapott, hogy már a távolból felismerhető legyen a különleges példány. A nevét is ekkor kapta. Arra gondolva, hogy egy ilyen idős madár a nevében is tiszteletet érdemel, Wisdom (Bölcsesség) névre keresztelték.

Albatrosz-szülő frissen kikelt fiókáját őrzi

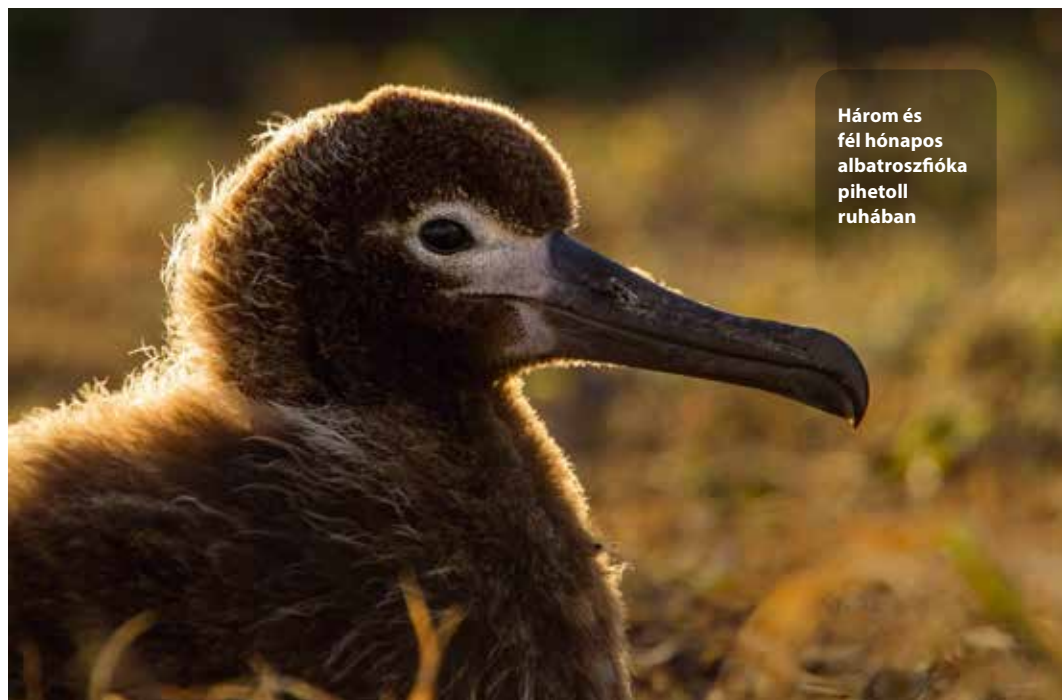
© Ruff Gábor felvételei

Az etetés során a szülőmadár közvetlenül a kicsi csőrébe juttatja a táplálékot

Tapasztalat, bölcsesség, hosszú élet

Wisdom a legalább 66 éves korával nem csak a Laysan-albatroszok között számít rekordernek, hanem ő egyben a legidősebb ismert vadon élő madár is. A párja Akeakamai, ami hawaii nyelven azt jelenti Bölcségszerető. Ő egy piros színű G000-as gyűrűt visel, a kora viszont ismeretlen. Anyja biztos, hogy Wisdomnak korábban volt már párja, aki feltételezhetően elpusztult. Akeakamai jó apának számít, hiszen 2006 óta 9 fiókát neveltek fel Wisdommal, ami azért is jelentős teljesítmény, mert a Laysan-albatroszok gyakran kihagynak egy évet a sikeres költés után, hiszen a tojásrakás és a hét hónapig tartó gondozás rendkívül

Három és fél hónapos albatroszfióka pihetoll ruhában

fárasztó. Wisdom és Akeakamai azonban minden évben költenek, és csak 2014-ben voltak sikertelenek, amikor még kikelés előtt eltűnt a tojásuk. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy Wisdom bölcsen választott párt. A nevére azonban nem csak a párválasztásával szolgált rá. Wisdom ugyanis az évek során megtanulta, hogyan kerülje el a rá leselkedő veszélyeket, legyen ez ember okozta fenyegettség, vagy természetes veszedelem. Mr. Robbins, aki 98 évesen a kedvenc madarához hasonlóan még mindig aktív, egy interjúban arról mesélt, hogy amikor először gyűrűzte meg a madarat, akkor Wisdom az annak idején még katonai támaszpontként működő atoll egy olyan részén fészkel, ahol ugyan védve volt a cunamiktól,

A fióka öt hónapos növekedés után a végéhez közeleg

ám sok elektromos vezeték húzódtott a közelben, és a teherautó-forgalom is csak egy "szárnynyújtásnyira" haladt. Ezek pedig sok albatrosznak okoztak súlyos sérüléseket. Wisdom azonban annak elle-

nére, hogy az albatroszok általában hűségeen ragaszkodnak a költőhelyükhöz, többszáz méterrel arrébb költözött, mire a biológus 2002-ben újra látta őt. Az új fészkelőhelye távol került a vezetékektől és a for-

Az albatroszok életük nagy részét az óceán felett repülve töltik
Balra: Minden nap újabb tapasztalattal szolgál a hosszú élethez

vetkező tengerszint-emelkedés, az óceánokon úszó szemétszigetek, valamint a halászat azonban továbbra is veszélyeztetik a Laysan-albatroszok populációját, ezért a faj fennmaradásához nagy szükség van Wisdom és a többi idős albatrosz évtizedes bölcsességére is, emellett elengedhetetlenül szükséges a emberek tudatos természetvédelmi tevékenysége is.

Ruff Gábor

Lapunk nyomdába küldése előtt kaptuk az örömteli hírt, hogy Wisdom decemberben lerakott tojásából februárban sikerrel kikelt a kis albatrosz, így Wisdom – a becslések szerint – már negyvenedik fiókáját kezdi felnevelni. Sok sikert hozzá!

A Feneketlen-tó ékszerteknős-mentesítése

Ami nem madár

© Halpern Bálint felvételei

Vörösfülű ékszerteknős
Lent: Sárgafülű ékszerteknős

AFŐKERT ZRT. MEGKERESÉSÉT követően az MME Kéttöltő- és Hullóvédelmi Szakosztálya (MME-KHVSZ) 2016. szeptember elején megkezdte a XI. kerületi Feneketlen-tóban található idegenhonos ékszerteknősök eltávolítását. Mivel korábbi felméréseinkből már rendelkezünk alapadatokkal, így becsléseink szerint a víztestben összesen 50-100 példány ékszerteknős volt található a mentesítés megkezdése előtt. Ezek az idegenhonos teknősök veszélyeztetik az őshonos mocsári teknősöket, amelyek a Feneketlen-tóban természetesen előfordulnak. Ezek a példányok nem csak a táplálék- és napozóhely-vetélytársként jelennek veszélyt az őshonos mocsári teknősökre, hanem újfajta parazitákat és fertőzéseket hordozhatnak, melyek elterjedését meg kell gátolni. Immár két éve a Rákosmenti Mezei Őrszolgálat és a Fővárosi Állat-

és Növénykerttel együttműködve sikeresen távolítjuk el az idegenhonos teknősöket a Naplás-tó területéről és az ott szerzett tapasztalatainkat is hasznosítva kezdtünk bele a terület idegenhonos teknősállományainak kigyűjtésébe.

Szeptember 1-én megkezdtük a hálóval és kézzel megfogható példányok aktív begyűjtését, illetve a csapdák elhelyezésére is sor került. A nehezen megközelíthető részeken állítottunk fel 1 napozócsapdát és 3 varsacsapdát, elkerülendő hogy bárki hozzáférhessen a partról. A felállított csapdákat 2-3 napi

rendszerességgel ellenőriztük, illetve az aktív, hálós befogásokat folytattuk, amit később csónakról is megkíséreltünk. A megfogott teknősök közül a mocsári teknősöket megmértük és azonosítást segítő fotók elkészültét követően vissza-

engedtük. Az idegenhonos teknősök példányait szintén lemértük, lefotóztuk és az Állatkert Karantén állomására szállítottuk. A teknősök őszi aktivitási időszakának végén, október közepén, miután 3 egymás utáni alkalommal nem fogtak a csapdák egyetlen teknőst sem, levontunk a területről.

Összesen 3 idegenhonos teknősfaj* 52 egyedét sikerült eltávolítani a Feneketlen-tó területéről mintegy másfél hónap leforgása alatt. Az eltávolított teknősök összesen 43,6 kg tömeggel bírtak. Ez a teknős-biomassza komoly táplálék-vevőtársa lehetett a nagyságrendileg tizedannyi mocsári teknősnek, így

Fiatallépcsős és mocsári teknős összehasonlítása

ékszerteknősök esetében pont fordított a helyzet: a hímek 3:1 arányban voltak jelen a nőstényekhez képest. Hasonló arányokat tapasztaltunk a Naplás-tóból kifogott ékszerteknősök esetében is. Mivel alfaji szintű eltérés mellett a hibri-

illette alátámasztja a feltételezést, hogy a jobb napozóhelyért vívott versenyben a mocsári teknősök alulmaradnak az ékszerteknősökkel szemben. Nagyon hatékony módszernek bizonyult még a hálóval történő fogás, főként a víz fölé nyúló stégről, ahol rendszeresen etették az emberek a teknősöket. Hajóval is megkíséreltük a teknősök befogását, de akár evezve, akár elektromos motorral közelítve, általában jóval hamarabb lebuktak előlünk, mint-hogy a hálóval elérhettük volna őket.

Az őszi aktivitási időszak végén még mindig észleltünk 3 példány vörösfülű ékszerteknőst a tó sarkában bedőlt fánál, de nem sikerült őket hálóval megfogni. Tavasszal mindenképp újra bejárjuk majd a területet és az észlelt teknősök mennyisége alapján döntünk a további teendőkről. Feltételezhető, hogy továbbra is lesznek, akik idehozzák a megunt teknősöket, ezért a csapdázás megismétlésére nagy valószínűséggel szükség lesz.

A munkálatok megkezdésével egy időben közös sajtóközleményt fogalmaztunk meg a beavatkozásról, vázolván annak szükségességét és várható lefolyását. A kisebb kampány során a FŐKERT, az MME és az Állatkert jó sajtókapcsolatait is felhasználtuk, így az elektronikus és nyomtatott médiumokban is megjelentek az intézkedéssel kapcsolatos közlendőink. Talán a folyamatos média-érdeklődésnek is köszönhetően a helyszínen nagyrészt pozitív vagy elfogadó hozzáállás volt tapasztalható az érdeklődők körében.

Halpern Bálint

Faj	Latin név	Hím	Nőstény	Összesen
Hieroglifás ékszerteknős	<i>Pseudemys concinna</i>	0	1	1
Királyteknős	<i>Graptemys sp.</i>	0	1	1
Sárgafülű ékszerteknős	<i>Trachemy scripta scripta</i>	18	6	24
Vörösfülű ékszerteknős	<i>Trachemy scripta elegans</i>	4	22	26
	Összesen:	22	30	52
Mocsári teknős	<i>Emys orbicularis</i>	6	3	9

biztosan jelentős változást fog hozni a jövőbeli táplálék-elérhetőségben.

Érdekes volt látni, hogy a nemek aránya ugyan kiegyenlítettnek tűnik (kismértékben nőstények felé eltolva) az összesítésben, de (a) fajoként vizsgálva már egyáltalán nem az. Mivel a csapdázási időszak nem fedte le a teljes aktivitási időszakot, illetve a csapdák elhelyezése sem volt egyenletes, ezért messzemenő következtetéseket nem érdemes levonni a kapott eredményekből. Mocsári teknősök esetében megfigyelt, hogy a csapdázás időpontjától függ a megfigyelt nemek aránya. Amennyiben ékszerteknősökre nézve reprezentatívnek tekintjük a kapott eredményt, akkor magyarázatként felmerülhet a teknősök hőmérsékletfüggő ivarmeghatározási mechanizmusa vagy a nemek eltérő túlélési sikere. Előbbi nem feltétlen helyben, hanem már a tenyésztők-nél kifejített hatás révén okozhatja a jelenséget. Ahogy az alábbi ábra szemlélteti, vörösfülű ékszerteknősök között kifejezetten ritkák a hímek (kb. 15%), míg sárgafülű

dizációjuk több, mint valószínű, ezért lehetséges, hogy a vörösfülű ékszerteknősök kereskedelmi forgalma-

Mocsári teknős
Lent: Vörösfülű ékszerteknős

zásának tiltása után elterjedt sárgafülű ékszerteknősök kijutásával jöttek létre igazán potenciálisan szaporodóképes állományai Magyarországon.

A fogási módszerek összevetése kapcsán érdekes

© Zsoldos Márton grafikái

tapasztalat, hogy a napozócsapda csak ékszerteknőst fogott, ami mutatja a módszer jó szelektivitását,

* A vörös- és sárgafülű ékszerteknős között csak alfaji szintű különbség van, így egy fajnak kell tekinteni.

Az alábbi Internet-oldalon támogathatod a pesthidegkúti haragossiklókat ismertető Jane Goodall tanósványt: www.adjukossze.hu/kezdemenyezes/Jane_Goodall_es_a_haragossiklok_nyomaban

Az év égbék kétéltűje: a mocsári béka

Az év kétéltűje

A mocsári békák hímjei csak a rövid napszidőszakban kék színűek
Lent: A mocsári béka hazai elterjedése a Herptérkép adatai alapján

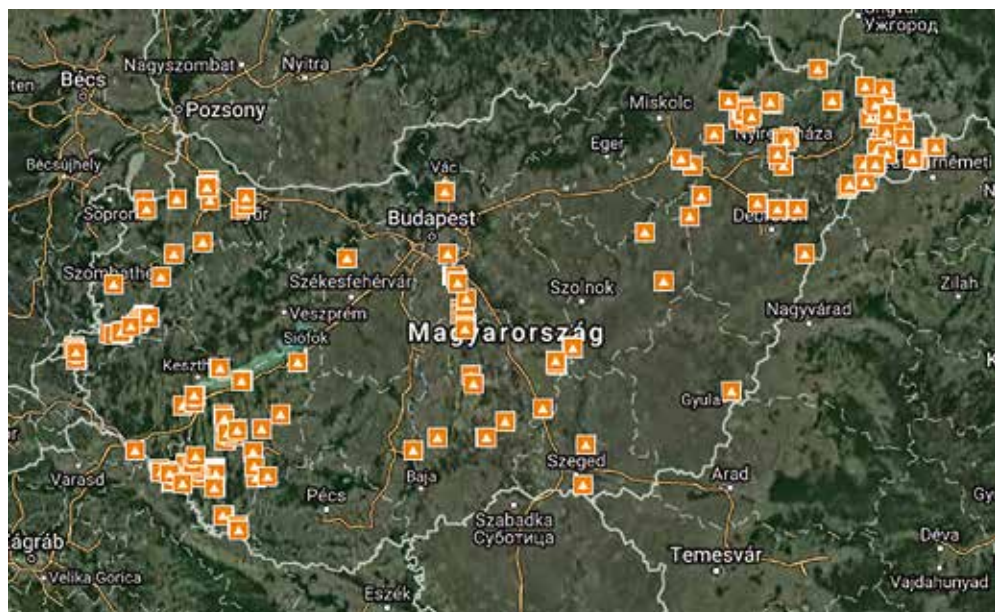
DÍJNYERTES TERMÉSZETFOTÓK visszatérő témája a mocsáribéka-nász. Nem csoda, hiszen ez a kora tavasz egyik legszínesebb, mozgalmas jelensége, mely talán csak a tiszavirágzáshoz fogható élményt jelent. Hasonlít rá annyiban is, hogy nem egyszerű a megfelelő helyen és időben elkapni, ráadásul maga is kérészetű jelenség: csak néhány napon át zajlik nagy intenzitással. A mocsári békák ezen kívül félnépek és rejtőzködők, és még ismert élőhelyeiken is nehéz sokszor megtalálni, hogy pontosan hol párosodnak.

Annak ellenére, hogy az égszínkék hímek majd minden természetbarát retinájába szinte beleegnek, a mocsári béka (*Rana arvalis* Nilsson, 1882) mint faj nem közismert. Sokan még nem találkoztak vele, vagy ha mégis, nem tudják megkülönböztetni közeli

rokonaitól. A 2017-es év kétéltűjének kijelölésekor éppen ezért esett rá az Magyar Madártani Egyesület Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztályának választása.

A mocsári béka eurázsiai elterjedésű, a Palearktis hűvösebb

vidékein fordul elő a Benelux államoktól és Franciaország keleti határától Kazahsztánig és Mongóliáig. Európában elterjedése Svédországban és Finnországban északabbra nyúlik a Botteni-öböl felé, pedig a Kárpát-

medencéig tart. Az európai elterjedési terület délkeleti részén élő példányokat a kutatók a *Rana arvalis wolterstorfi* alfajba sorolják, amely hosszabb lábával, hegyesebb orrával különbözik a törzsalkattól, a *R. a. arvalis*-tól.

A mocsári béka legközelebbi hazai rokonai az erdei (*Rana dalmatina*) és a gyepi béka (*R. temporaria*). A három hazai *Rana*-fajt barna- vagy bajszosbékák gyűjtőnév alatt szokás említeni, hiszen közös jellemzőjük a barnás alapszín és az orrtól a szemén és a dobhártyán át a mellső láb tövéig húzódó sötét „bajuszszáv”. A fajok elkülönítése már alaposabb tanulmányozást igényel. A gyepi béka a legnagyobb közülük, elérheti a 8-10 cm-es testhosszt is, míg a másik két faj egyedei többnyire 6-7 cm-re nőnek. A gyepi béka hasa márványosan foltozott, orra tompa, hátsó lábai aránylag rövidek (a térdnél előre hajtva a bokaizület csupán a szem magasságába kerül). A gyepi béka nálunk csak a Nyugat-Dunántúlon osztozik közös élőhelyen a mocsári békával, ugyanakkor Európa más részein sokkal gyakrabban fordulnak elő együtt.

Az erdei béka azonban szinte mindig megtalálható a mocsári béka élőhelyein, és megkülönböztetésük jóval nehezebb, néha szinte reménytelen. Mindkét faj viszonylag hegyes orrú, és hasoldaluk is egyszínű, törtfehér. Az erdei békák mindig hosszú hátsó lábúak, azonban a hazai mocsári békák is megközelítik ezt a lábhosszot. A mocsári békák háta közepén gyakran világos hosszanti sáv húzódik, de lehetnek egyszínűek is, akár az erdei (néha viszont azokon is megfigyelhető a halvány sáv). A mocsári béka oldalán többnyire márványos sötét foltok vannak, az erdeinél ezek általában hiányoznak. A mocsári béka dobhártyája a szemmel egyező méretű, az erdeié kisebb. A mocsári béka íriszének felső világos és alsó sötét mezője közötti határ általában elmosódottabb, az erdeinél éles, kontrasztos. Látható, hogy a biztos elkülönítésükhöz érdemes több bélyeget

© Mizsei Edvárd felvételei

Erdei béka és mocsári béka portréjának összehasonlítása

szemügyre venni. A morfológiai hasonlóság ellenére jelenlegi tudásunk szerint a barnabékák nem hibridizálnak egymással.

A mocsári béka egész elterjedési területén az alacsonyabb fekvésű vidékekre jellemző, nincs ez másként Magyarországon sem. Előfordul a Nyugat-Dunántúlon (Alpokalja, Kisalföld, Dunántúli-dombság), a Nagy-Berekben és a Kis-Balatonban, a Dráva mentén.

Az Alföldön a hűvösebb, nedvesebb élőhelyekhez kötődik, mint például a Duna-Tisza közti Turjánvidék, a két nagy folyó ártere, vagy a Nyírség és Bereg lapjai. Jellemző élőhelyei a láperdők, ligeterdők, fűzlápok, zombékosok.

A kifejtett mocsári békák opportunista ragadozók, mindenféle gerinctelen állatokat vadásznak. Aktívabbak éjszaka és esős, párás időben, azonban mivel eleve magasabb páratartalmú élőhelyeket részesítenek előnyben, viszonylag sokat lehet velük találkozni nappal is. Aszályos időben kövek, fatuskók alá húzódnak, telelésnél is hasonló búvóhelyet választanak. Ha enyhe az ősz, akár még novemberben is ugrándoznak a láperdők talaján.

A telelésből közvetlenül hűlvadás után ébrednek, de a szaporodás beindulása általában az első melegebb, 10-15 fokos márciusi napokra esik. Először a hímek kezdenek gyülekezni a szaporodóhelyeken, és néhány nap alatt felragyog pompás nászruhájuk. A kékülés mértéke változó lehet, akár az érintett testtájakat, akár a szín intenzitását vesszük figyelembe. Egy korábbi vizsgálat ugyan talált összefüggést a kékülés mértéke és az adott hím utódainak túlélése között, ám az újabb vizsgálatok azt jelzik, hogy a nászruha pompája nem jelzi előre a hím szaporodási sikerét, és a nőstényekre sem gyakorol különösebb vonzerőt. Legvalószínűbb, hogy a hímek számára egymás gyors felismeréséhez nyújt segítséget a sűrű szaporodási gyülekezés, hiszen a felajzott hímek a legtöbb más békához hasonlóan nem túl válogatósak a párba állás során.

Amikor a hímek kellő számban a szaporodóhelyre értek, a színpompás gyülekezés hangossá is válik. Bár a barnabékák nem rendelkeznek a zöldbékákhoz hasonló külső hanghólyaggal, és ezért hangjuk sem olyan messze zengő, a sok

Erdei béka

Gyepi béka

Mocsári béka

© Zsoldos Márton grafikai

© Dankovics Róbert

egyed együtt elég nagy zajt képes csapni. Az erdei béka kattogásánál ércesebb, öblösebb hangja úgy pukkan el, mint a pezsgőspalackból kihúzott dugó. Nem egyszer a víz alól szólnak, bár a többség ilyenkor a felszínen mutatkozik. A közeledő embert vagy más potenciális veszélyforrást messziről, akár többször tíz méterről kiszúrják, és ilyenkor az egész karneváli forgatag egy szempillantás alatt, elnémulva húzódik vissza a víz fenekére.

A nőstények később és rövidebb időre teszik tiszteletüket, így egy-egy nőstényre többnyire több hím is ráveti magát, megpróbálván kialakítani a békák görcsös, nőstényőrző ölelését, az amplexust. A hímek között ádáz, rugdosódó közdelem zajlik a legkedvezőbb pozícióért (ilyenkor a nőstényt a háta felől, a hónaljánál ragadják meg), de sokszor az alulról, oldalról felcsimpaszkodó hímek is részt követelnek a szaporulatból, és a petecsomókban gyakori a többszörös apaság. Maga a petezés és a megtermékenyítés gyorsan lezajlik. A nőstények a víztől futball-labdányira duzzadó petecsomót a vizek sekély részén az aljzatra helyezik, a már lerakott csomókhoz hozzátapasztva, így több négyzetméteres „peteszőnyegek” jöhetnek létre. Az ebihalak a víz hőmérséklettől függően nagyjából 10 nap alatt kelnek ki. Testük karcsú, elnyújtott lencse alakú, farkuk viszonylag hosszú, sötétbarna alapon némi világosabb

pontmintát viselnek. A gyepi és az erdei béka ebihalaitól csak a szájukat övező szarulecek elrendeződése alapján lehet megkülönböztetni őket. Ezekkel algákat és egyéb élőbevonatot kaparnak le a vízi tereptár-

A nászidőszakban kék színt viselő hímek a szaporodásra alkalmas vizekben nagy csoportokba verődhetnek

inak változásáról többet megtudjunk, 2017-ben kiemelt figyelemmel várjuk észlelési adatait az Országos Kétéltű- és Hüllőtérképezés oldalán (herpterkep.mme.hu). A Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztály oldalán

© Vági Balázs

gyakról. A táplálkozást mellső lábuk előbukkanásakor szünetekbe (ami hirtelen tör elő, miután addig rejtve, a kopoltyúüregben fejlődött). Farkuk néhány nap alatt felszívódik, és júniusban miniatűr békákként tömegével hagyják el a vizeket.

Bár a mocsári béka élőhelyeinek jelentős része védelem alá esik, a faj sok helyütt visszaszorulóban van, amiért valószínűleg az utóbbi évek nem egyszer aszályos időjárása felelős. Hogy elterjedését, állományá-

A nőstények a nászidőszakban is barna színűek

(khvsz.mme.hu) pedig további ismereteket és programokat osztunk meg a 2017-es év izgalmas kétéltűjéről.

Vági Balázs

Az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya 2017-ben is rajzpályázatot hirdet, idén a „Magyarország kék békája” címmel. A pályázatról a részletes információk a www.mme.hu honlapon olvashatók! A pályázatok beküldési határideje: **2017. április 21.**

A tavasz hírnöke: a hóvirág

Az év vadvirága

© Gerner Gerda felvételei

A 2017-ES ÉV VADVIRÁGA, az egyik legszelebb körben ismert és kedvelt kora tavaszi virágunk, a kikeleti hóvirág (*Galanthus nivalis*). Nemzetségének nevét a görög *gala* 'tej', valamint *anthosz* 'virág' szavakból képzett szóösszetétel adja, faji neve „hóban termő”-t jelent. A magyar néprajzban használatosak a fehér tavaszika, a Gergely-napi virág, a hócepp és a hófehérke elnevezések. Csurgó környékén csicsikomának hívják. Somogy megyében léte-

zik is egy kora tavaszi játék azzal a mondókéval, hogy „csicsikoma, bújj ki...” – ezzel hívják elő a gyerekek a földből az első hóvirágot. Francia *clochette d'hiver* és olasz *bucaneve* elnevezései a virág azon tulajdonságára utalnak, hogy a hótakarón is átnő. A népi időjóslás szerint „ha nylik a hóvirág, múlik a tél”, „ha hamar kinyílik, tavasz lesz nemsokára”.

A hóvirág hagymás, élő faj, hazánkban jellemzően februártól ápriliséig nyílik. A virág belső lepelkörét díszítő zöld rajzolata a megporzó rovarok csalogatásán túl, jelentős szerepet tölt be a fotoszintézisben, segítve ezzel a termés kifejlődését. Magjain zsírsavban gazdag, fehér elaioszómák találhatóak, melyet „hangyakenyérként” is emlegetnek. Ez az olajos függelék a hangyák kedvelt tápláléka, így azok szerepet játszanak a magok terjesztésében. Hagymája galantamin alkaloidot tartalmaz, melyet a gyógyászatban izomgyengeség és az Alzheimer-kór korai fázisainak tüneti kezelésénél alkalmaznak. A hóvirág kiváló példája az etnofarmakológiai alapokon nyugvó modern gyógyszerfejlesztésnek.

© Molnár V. Attila

Hóvirág településcímereken

Középhegységeinkben és a Dunántúlon még gyakorinak, az alföldi területeken a Kisalföld, a Dráva- és a Szatmár-Beregi-sík kivételével ritkának mondható. Elsősorban bükkösökben, gyertyános-tölgyesekben és ligeterdőkben találkozhatunk vele. Manapság nagyfokú gyűjtése miatt természetes élőhelyein azonban ritkulóban van, az egyéni gyűjtőkön túl a kereskedelmi célú gyűjtés külföldi megrendelésre sem ritka. Ebből kifolyólag 2001-ben országos kampány indult a vadvirág-kereskedelem visszaszorítására „Hagyd élni a vadvirágot!” címmel. Az akció célja a figyelemfelkeltés a kora tavaszi virágok megóvása érdekében. Állományai megőrzésének kulcsa élőhelyeinek fenntartása, gyűjtésének teljes körű visszaszorítása. Ebben az ismeretterjesztés is nagy szerepet játszik, például a Bakonyban és a Tokaji-hegyen szervezett hóvirág túrákat indítanak minden évben. A hóvirág 2005 óta szerepel a védett és veszélyeztetett növényfajok listáján, természetvédelmi értéke 10 000 Ft.

Gerner Gerda, Nagy Timea

A TERMÉKEINKET MEGTALÁLJA KIZÁRÓLAGOS,
SZAKKÉPZETT VISZONTELADÓINKNÁL, VALAMINT AZ
INTERNETEN A WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM OLDALON

BTX #CLOSER 2 NATURE

Az új binokuláris teleszkóp, a BTX minden idők legtermészetesebb vizuális élményét nyújtja. Lehetővé teszi, hogy minden apró részletet két szemmel is kristálytisztán lásson, és az innovatív homlok-támasszal, ill. a ferde betekintéssel ezt órákon át kényelmesen tehesse. Élje át a pillanatot még erőteljesebben a SWAROVSKI OPTIK-kal!

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK